

Bakalářská práce

Rizika používání internetu

Studijní program:

B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor:

Speciální pedagogika pro vychovatele

Autor práce:

Markéta Hornychová Čepelková

Vedoucí práce:

Mgr. Alena Bjorke

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Rizika používání internetu

<i>Jméno a příjmení:</i>	Markéta Hornychová Čepelková
<i>Osobní číslo:</i>	P19000614
<i>Studijní program:</i>	B7506 Speciální pedagogika
<i>Studijní obor:</i>	Speciální pedagogika pro vychovatele
<i>Zadávající katedra:</i>	Katedra sociální práce a speciální pedagogiky
<i>Akademický rok:</i>	2020/2021

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Zjistit míru zastoupení rizikových faktorů spojených s používáním internetu na výzkumném vzorku žáků druhého stupně základních škol.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: dotazníkové šetření

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucí práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

ČECH, O., ZVONÍČKOVÁ, N., 2017. Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň?. 1. vyd. České Budějovice: Theia. ISBN 978-80-904854-4-0.

HULANOVÁ, L., 2012. Internetová kriminalita páchaná na dětech. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-545-9

KOLÁŘ, M., 2011. Nová cesta k léčbě šikany. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOPECKÝ, K., KREJČÍ, V., 2010. Rizika virtuální komunikace: příručka pro učitele a rodiče. 1. vyd. Olomouc: Net University. ISBN 978-80-254-7866-0.

KOŽÍŠEK, M., 2016. Bezpečně n@ internetu. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5595-3

SMEJKAL, V., 2018. Kybernetická kriminalita. 2. vyd. Praha: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-720-7

ŠMAHAJ, J., 2014. Kyberšikana jako společenský problém. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-2444-2273

Vedoucí práce:

Mgr. Alena Bjorke

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

20. dubna 2021

Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2022

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 11. června 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Aleně Björke za metodickou pomoc, podnětné připomínky, cenné rady a trpělivost při tvorbě bakalářské práce. Poděkování patří i osloveným respondentům za jejich ochotu a vstřícnost při vyplňování dotazníků.

Zároveň děkuji i své rodině, která mě podporovala po celou dobu mého studia.

Název bakalářské práce: Rizika používání internetu

Jméno a příjmení autora: Markéta Hornychová Čepelková, DiS.

Akademický rok odevzdávání bakalářské práce: 2022/2023

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Alena Björke

Anotace

Cílem bakalářské práce bylo zjistit míru zastoupení rizikových faktorů spojených s užíváním internetu u žáků 2. stupně základních škol, tedy žáků ve věku 11–15 let. Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a empirické.

Teoretická část ve svém úvodu vysvětluje pojmy, jako je například kyberšikana, kyberstalking, kybergrooming, hoax, sexting, závislost a další. Dále se s využitím odborných zdrojů věnuje popisu jednotlivých druhů rizik, které se vyskytují při práci s internetem.

Empirická část je věnována průzkumu mezi žáky 2. stupně základních škol formou online dotazníku, jehož výsledky jsou prezentovány za pomoci grafů a slovního vyjádření. Navazuje zhodnocení průzkumných otázek, diskuze, návrh na možná opatření a závěr bakalářské práce. Součástí bakalářské práce je i seznam použitých zdrojů a příloha s dotazníkem.

Klíčová slova: internet, rizika internetu, sociální síť, kyberšikana, kybergrooming, cyberstalking, sexting, závislost na internetu, prevence, informační a komunikační technologie.

Bachelor thesis title: Risk of using the Internet

Name and surname of the author: Markéta Hornychová Čepelková, DiS.

Academic year of bachelor thesis: 2022/2023

Bachelor thesis supervisor: Mgr. Alena Björke

Annotation

The aim of the bachelor's work is to find out risk factors connected with the use of the Internet at primary schools. The work aims on pupils aged 11-15. The work is divided into a theoretical and an empirical part.

The theory explains terms, such as cyberbullying, cyberstalking, cyber-grooming, hoax, sexting, addiction, etc. Also, it focuses on a description of individual risks that we can meet on the Internet.

The practical part is formed of an online questionnaire which is targeted to pupils at primary schools. The outcomes are presented in a form of graphs and in words. There is also evaluation of investigative questions, discussion, and suggestion on possible measures. The work includes a list of resources and enclosure of the questionnaire.

Keywords: internet, internet risks, social network, cyberbullying, cybergrooming, cyberstalking, sexting, internet addiction, prevention, information and communication technology.

Obsah

Seznam grafů	10
Seznam použitých zkratk	11
Úvod.....	12
Teoretická část	14
1 Vymezení pojmu internet	14
1.1 Kybernetický prostor.....	14
1.2 Sociální sítě	14
2 Rizika internetu	16
2.1 Závislost na internetu	17
2.2 Nevhodný a nezákonný obsah na internetu.....	20
2.3 Kyberšikana a její formy	21
2.3.1 Definice kyberšikany	21
2.3.2 Historie kyberšikany	22
2.3.3 Specifika kyberšikany.....	23
2.3.4 Motivy kyberšikany	23
2.3.5 Prostředky a šíření kyberšikany	25
2.3.6 Hlavní aktéři kyberšikany	29
2.3.7 Formy kyberšikany	32
2.4 Další rizika internetu	35
3 Prevence a programy	36
3.1 Dítě a rodiče	37
3.2 Škola.....	38
4 Skutečné příběhy	39
5 Trestná činnost – Kyberkriminalita	43
Empirická část.....	44
6 Cíl bakalářské práce a průzkumné otázky	44
6.1 Použitá metoda, průběh šetření a průzkumný vzorek	44
6.2 Výsledky šetření.....	45
6.3 Průzkumná zjištění	60
7 Diskuse	62
8 Navrhovaná opatření	66

Závěr	68
Seznam použitých zdrojů	70
Seznam příloh	75

Seznam grafů

- Graf 1: Žáci ve třídách
- Graf 2: Kraje
- Graf 3: Používaná počítačová technika
- Graf 4: Čas strávený na internetu
- Graf 5: Využívání internetu
- Graf 6: Použití sociálních sítí
- Graf 7: Jak často jsi na sociálních sítích
- Graf 8: Co na internetu zveřejňuješ
- Graf 9: Informace uveřejněné na sociálních sítích
- Graf 10: Zájem rodičů, co dělají děti na internetu
- Graf 11: Rozdíl mezi hardwarem a softwarem
- Graf 12: Pojem slova kyberšikana
- Graf 13: Kyberšikana na sociálních sítích
- Graf 14: Jak často bylo setkání s šikanou na sociálních sítích
- Graf 15: Rizika na internetu
- Graf 16: Nemravné návrhy
- Graf 17: Četnost zasílání nemravných návrhů
- Graf 18: Nejčastější oslovení
- Graf 19: Změny v rámci distanční výuky
- Graf 20: Vliv distanční výuky
- Graf 21: Hledání pomoci
- Graf 22: Šikana
- Graf 23: Důvod šikany
- Graf 24: Srozumitelnost

Seznam použitých zkratek

BP – bakalářská práce

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

IT – informační technologie

ICT – informační a komunikační technologie (z anglického Information and Communication Technologies)

MŠMT – Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

ZŠ – základní škola

ČVUT – České Vysoké Učení Technické

USA – Spojené státy americké (z anglického United States of America)

GDPR – Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (z anglického General Data Protection Regulation)

Úvod

V posledních letech dochází k masivnímu rozvoji komunikačních a informačních technologií. V souvislosti s užíváním internetu se ve společnosti objevují nové jevy a procesy, některé z nich můžeme považovat za prospěšné, jiné nikoliv.

Děti, ale nejen ony, si na internet zvykly a stal se každodenní součástí jejich života. Je to logické, do jisté míry jim přináší mnoho výhod, usnadňuje jim práci, například ve škole nebo v kroužku, dává jim pocit úzkého a snadného kontaktu s přáteli, zprostředkovává informace o světě. Problém je, že si velmi často neuvědomují nebo neznají rizika, která jsou s využíváním internetu spojena. Internet je vstupní branou do obrovského virtuálního světa plného informací, nabízí lidem četné příležitosti se realizovat, rozšiřuje možnosti poznání, otevírá nám svět, ale přináší s sebou i mnohé sociálně patologické jevy. A právě na ně se autorka této práce rozhodla zaměřit. Ráda by pojmenovala rizika spojená s užíváním internetu a zmapovala jejich dopad na žáky 2. stupně základních škol.

Autorka se chce zabývat hrozbami a riziky, která číhají na děti ve virtuálním světě internetu, a to i s ohledem na lockdowny v důsledku epidemie nemoci Covid19, během nichž se děti nemohly vzdělávat prezenčně, byly izolovány a v rámci povinné distanční výuky rodičům nezbylo nic jiného než jim zajistit soustavný přístup k internetu.

Dětem byly zakazovány běžné sociální kontakty, a byly odkázány jen a pouze na sociální sítě, jejichž používání s sebou nese nemalá rizika. S některými z nich má autorka vlastní zkušenost, právě z doby covidových omezení a distanční výuky své dcery, tehdejší žákyně 5. ročníku ZŠ.

Teoretická část práce se věnuje vymezení základních pojmů, popisu a charakteristice rizik informačních technologií. S důrazem na aspekt anonymity sociálních sítí a internetu obecně: ve své podstatě si na internetu nikdy nemůžeme být jistí tím, kdo je právě na druhé straně.

V empirické části se seznámíme s metodou dotazníkového šetření a následným vyhodnocením průzkumu. Těžiště této části bude spočívat v konkrétním návrhu a popisu průzkumných otázek a v jejich vyhodnocení.

Mezi nejčastější hrozby na internetu jistě patří zneužití osobních a citlivých údajů o jeho užívatelích. Děti o sobě bez jakékoliv kontroly sdělují pravdivé osobní údaje, například jméno a příjmení, bydliště, datum narození, ale také informace o své rodině, aniž by si uvědomovaly, jak nerozumné toto jednání může být.

V rámci sociálních sítí považuje autorka za obzvláště významnou a nebezpečnou hrozbu zaslání vlastních intimních a sexuálně explicitních fotografií a videí. Děti se pořizováním vlastních fotografií mohou dopouštět nejen protiprávního jednání, ale stávají se tímto obětí zneužívání, pokud se takové fotografie či videa rozšíří a „dostanou se na veřejnost“ mohou být ze strany svého okolí odsuzovány, zesměšňovány, navíc se stávají zranitelnějšími vůči jednání cizích osob. Kvůli své naivitě a neznalosti si neuvědomují, jaké následky pro ně může mít jediný "klik". Že se s jeho důsledky mohou potýkat i několik následujících let, neboť takové fotografie se na internetu šíří zcela nekontrolovaně a mohou mít v podstatě zcela neomezený dosah. Samozřejmě, svou roli zde hraje senzitivita a resilience konkrétního dítěte, ale jednání okolí může, v nejzávažnějších případech, vést k rozsáhlým psychickým obtížím či smrti.

Cílem bakalářské práce proto je zjistit míru zastoupení rizikových faktorů spojených s užíváním internetu na výzkumném vzorku žáků 2. stupně základní školy. Výsledkům šetření se autorka bude věnovat v závěru bakalářské práce.

Teoretická část

1 Vymezení pojmu internet

Internet je druh komunikačního nástroje, jehož nejdůležitějším úkolem je předávat informace mezi vícero počítači v celosvětovém měřítku (Musil 2003, s. 28).

Využívání internetu je naší každodenní činností ať už při seznamování, nakupování, hledání zaměstnání či hraní her. Život bez internetu si dnes nedovedeme představit.

V ČR se historie internetu píše od 13. 2. 1992, kdy byl u nás spuštěn pro první veřejný provoz. Jednalo se připojení posluchárny pražské ČVUT přes telefonní linku do internetového uzlu v rakouském Linci. Do běžných domácností se komerční internet dostal až později, v roce 1995 (Stark 2011).

1.1 Kybernetický prostor

Kyberprostor je podle Gřivny (2014, s. 334) „prostor, který vytváří uživatelé, informační a komunikační technologie, forma paralelního světa vědomí vytvářeného uživateli sítě – virtuálního světa, který je ovšem reálný ve svých důsledcích“.

Je to tedy v zásadě o nehmotný online svět vytvořený v podmínkách moderních technologií. Můžeme říct, že jde o systém vzniklý propojením počítačů, mezi nimiž dochází k přenosu dat a informací, v němž dále komunikujeme. Většinou díky získání potřebných informací uživatelé ztrácejí i bez jejich vědomí svou bezpečnost a své soukromí (Gřivna 2014, s. 345).

1.2 Sociální síť

Ať už na ně máme názor jakýkoliv, jedno sociálním sítím upřít nelze: zásadně proměnily naši komunikaci, její prostředky, způsoby i používané komunikační strategie. Pomáhají nám nalézt dávno zapomenuté přátele, kamarády, členy rodiny, ale usnadňují i hledání přátel nových. Umožňují nám snadno sdílet naše myšlenky, informace, fotky, videa a mnohý další obsah.

Ale co vlastně sociální síť je? Laicky řečeno, je to skupina lidí, kteří mezi sebou udržují nějaký kontakt, jsou ve vzájemném vztahu. Přátele přátel se rychle stanou našimi přáteli. Je to služba, kterou poskytuje internet svým uživatelům (Trédez 2018, s. 3–5).

Většina sociálních sítí oficiálně umožňuje založení vlastního účtu uživatelům starším 13 let, ale tuto podmínku reálně nikdo nekontroluje. Stačí pouze uvést jiné datum narození, potvrdit platnost zadaných údajů a odsouhlasit všeobecné obchodní podmínky. Účty na sociálních sítích tak disponují i výrazně mladší uživatelé, než udává oficiální hranice.

Situaci v ČR upravuje tzv. zákon o zpracování osobních údajů (zákon č. 110/2019 Sb.), který vstoupil v platnost 24. 4. 2019. Tento zákon upravuje způsobilost dítěte samostatně udělit souhlas se zpracováním osobních údajů v souvislosti s nabídkou služeb informační společnosti přímo jemu okamžikem dovršení patnáctého roku věku. Situace v ČR je tedy o něco příznivější než třeba v USA nebo jiných zemích Evropy.

Ptáte-li se proč je hranicí zrovna 13 let, pak vězte, že tento limit byl stanoven s ohledem na zákonnou normu USA. Ve Spojených státech amerických platí zákon, který umožňuje třetím stranám sdílet a používat pouze ty osobní údaje, které jim poskytl jedinci starší právě 13 let. To platí hlavně pro americké sítě jako je Facebook, Google+, Twitter, Instagram, Pinterest nebo Snapchat (Trédez 2018, s. 9–15).

V roce 2023 guvernér Utahu podepsal zákon podle kterého mohou nezletilí používat sociální sítě jen se souhlasem rodičů a začal omezovat jejich používání pro děti. Tento zákon má snížit vystavování mladých lidí nebezpečným vlivům, které dané platformy přinášejí. Jedná se o soubor dvou zákonů, které podepsal republikánský guvernér Spencer Cox. V daných zákonech se píše, že například děti nebudou moci používat sociální platformy v čase od půl 11 večer do půl 7 ráno, pokud nebudou mít výslovný souhlas svých rodičů. Zároveň sociální sítě budou vyžadovat rodičovské povolení pro lidi, kterým je méně jak 18 let, aby mohli mít vůbec svůj profil na daných platformách založený. Z pohledu autorky je asi nejdrastičtější návrh, kdy rodiče by měli dostat úplný přístup do účtů svých dětí. Platnost těchto zákonů je uvedena na březen 2024 (Dohnal 2023).

V Evropské unii se problém se sociálními sítěmi řeší také, ale ne tak drasticky jako v Utahu. Od února 2024 v EU začne platit nařízení, které stanovuje základní soubor pravidel pro provozovatele sociálních sítí. Tato legislativa se nazývá Akt o digitálních službách. Evropský parlament a Evropská komise si od toho slibují, že tahle legislativa dá lidem větší kontrolu nad tím, co vidí online. Zároveň by to mělo zamezovat nelegálnímu obsahu na sociálních sítích a zároveň dávat právní rámec samotným uživatelům, jak se na sociální sítě obracet ve chvíli, kdy nějaký obsah, který sdílí je stažený a použit dál bez jejich souhlasu. Dále by měl tento

dokument chránit děti, protože říká, že by na ně neměla být cílená reklama. Stejně tak by neměly být osobní údaje využívány k cílení dané reklamy (Evropský parlament 2023).

Na jednu stranu nám sociální sítě nabízejí nové možnosti v online světě, na stranu druhou s sebou nesou nemalá rizika, kterými se autorka bude zabývat v dalších kapitolách práce.

Sociální sítě k tomu, abychom na nich trávili hodně času využívají algoritmy. Je otázkou, zda tyto algoritmy mohou hrát nějakou roli v té intenzitě vlivu právě na psychiku mladých lidí. Autorka práce ví, že algoritmy hrají velkou roli v životě každého z nás. U mladých lidí je to více nebezpečné hlavně v tom, že nemají ještě „vytvořenou“ osobnost a mají nižší míru takzvané seberegulace, bohužel sociální sítě s tímto počítají. Ze začátku algoritmy upřednostňovaly jednoduché principy sociální sítě, kdy zaznamenávaly kolik lajků má daný příspěvek, kolikrát byl sdílen a kolik má komentářů. To pak vedlo k tomu, že se rozšířili klick bajtové titulky. Například typu: „deset důvodů proč jste stále chudí a tají Vám to světové banky“. Je to vlastně nadpis, který Vás nutí na něj bezhlavě kliknout. Časem lidé pochopili, že dané titulky jsou zavádějící, a tak Facebook musel přijít s novým algoritmem. V roce 2014 se už neměřily počty lajků kolik měl daný příspěvek, ale čas, který lidé tráví u daného příspěvku. Následně došlo k další kalibraci, kdy algoritmy byly přizpůsobeny na příspěvky našich známých, přátel či rodinných příslušníků. Jednalo se hlavně o příspěvky pohoršující, protože ty zajímají nejvíce. Zde si pak lidé neuvědomují, že i tento obsah může být závadný a může mít na lidi negativní vliv (CZ.nic 2023).

V průběhu psaní této práce se společnost Facebook přejmenovala na Meta Platforms, ale autorka práce bude i nadále používat název Facebook, tento název je mezi uživateli již vžitý.

2 Rizika internetu

Rizik, která internet přináší, je mnoho: od vytváření falešného profilu na sociální síti a jeho zneužívání, přes krádeže identity, pirátství, závislosti, kyberšikanu, šíření pornografie, a to včetně pornografie dětské. Dítě zde mohou kontaktovat pedofilové a pokusit se jej zneužít, nebo se prostřednictvím sociálních sítí mohou šířit nebezpečné výzvy, sázky a hry. A je jen na uživateli, jak je schopen tato rizika odhalit, jak s nimi zachází, a zda je schopen je minimalizovat.

Jak upozorňuje ve své práci Emmanuel Tredéz (2018, s. 17–18): přes veškeré výhody, nám internet přináší mnoho rizik, které většinou nastanou, pokud jsou uživatelé důvěřiví k ostatním uživatelům.

Rizika lze snížit dodržováním několika základních pravidel:

- zvolit si bezpečné heslo a nikdy ho nikomu nesdělovat;
- nastavit si na sociálních sítích ochranu a soukromí;
- nesdílet příspěvky a fotky veřejně;
- odhlásit se pokaždé, když práci na počítači ukončíme;
- důkladně si prověřovat, koho si přidávám do okruhu svých online přátel;
- uvědomit si, že i když něco ze sociální sítě smažu, její archiv si to bude stále pamatovat (Tredéz 2018, s. 17–18).

2.1 Závislost na internetu

Závislost na internetu je nový jev, který je založen na široké paletě možností virtuální komunikace a sdílení, které internet poskytuje. V podstatě bychom mohli říci, že se lidé stávají závislími na internetu právě kvůli jeho možnostem komunikace, interakce s ostatními, sdílení svých zážitků, postojů a každodenních událostí. Navíc mnoho z těchto věcí lze v onlinovém prostředí stylizovat, vytvářet obrazy sebe sama tak, jak chceme, aby nás ostatní viděli. A je to mnohem snazší než v reálném životě.

Pokud by byl internet pouhým zdrojem informací, jakousi virtuální encyklopedií, pro mnohé by tak přitažlivý nebyl a s problémem závislosti bychom se v této oblasti potkávali jen velmi zřídka.

Ačkoliv internet přináší do našich životů mnoho pozitivních přínosů, část jeho dopadů na lidskou společnost a jedince v ní je záporná. Třeba právě závislost na online prostředí.

Abychom téma závislosti na internetu mohli u člověka odhalit a pochopit jeho míru, musíme si všimnout příznaků, jež na tuto závislost ukazují. Dle Krčmářové (2012, s. 39–41) lze hovořit o závislosti, jestliže chování jedince vykazuje tyto charakteristiky:

- **Význačnost** – v životě jedince se internet stává nejdůležitější, někdy dokonce jedinou, aktivitou jeho každodenního života. Závislý má nutkání neustále kontrolovat, co se děje například ve hře, ačkoliv v ní není právě připojený nebo kontrolovat, co je nového na

sociálních sítích, a co aktuálně sdílí a dělají jeho online přátelé. Zanedbává své povinnosti, chodí pozdě do školy, neustále sleduje mobilní telefon nebo jiné zařízení.

- **Změny nálady** – jedinec je neklidný a nervózní, pokud nemá kontakt s virtuálním světem. Jakmile se opět připojí a je online, přichází úleva a zklidnění.
- **Zvyšování tolerance** – čas trávený na sítích se neustále navyšuje. Neklid dotyčného uspokojí jedinečně prodloužení času, kdy může být online.
- **Abstinční příznaky** – pokusíme-li se závislému ukončit předčasně například hru nebo dojde-li k výpadku internetu, nese to negativně, je nervózní, dokonce může reagovat vztekem či agresí.
- **Konflikt** – jedinec už se ke svému reálnému okolí staví odmítavě až pohrdavě, a dostává se kvůli tomu do konfliktu s ostatními jedinci.
- **Rekurence** – u delší abstinence se mohou objevit původní vzorce jednání a celé chování se vrací do normálního stavu.

Závislost na internetu je především závislost psychická. Ztráta sebekontroly vede k touze a prožitkům, které závislý vnímá jako příjemné. Jedinec se tak špatně soustředí a díky tomu klesá i kvalita jeho pozornosti (Pokorný, Telcová, Tomko 2002).

Prvním ukazatelem problémů bývá narůstající délka doby strávené online. Zejména, pokud tento čas začíná být spotřebováván na úkor společenských a dalších aktivit v osobním životě. Postupně začíná docházet k postupnému odtržení od běžného života, který je pro tohoto jedince často vnímaný jen jako otravná nutnost (Hýbnerová 2012, s. 35).

Velkým lákadlem a motivem trávení více času v online prostředí je fakt, že si zde každý uživatel najde přesně to prostředí, které mu nejvíce vyhovuje. Nemusí dělat kompromisy, ani se vyrovnávat s tím, že svět, v němž žije není podle jeho představ, a hledat způsoby, jak v něm najít své místo.

Důležitým pro vznik závislosti na internetu jsou i faktory somatické. Szotkowski uvádí, že užívání sociálních sítí, a interakce v online světě obecně, zvyšuje v mozku vylučování dopaminu, „neurotransmiteru, který významným způsobem ovlivňuje regulaci emocí a proces motivace a odměn“ (Szotkowski a kol. 2020, s. 20). A právě sociální sítě se svými specifickými rysy a zvláštnostmi komunikace produkci dopaminu ovlivňují, čímž posilují vznik závislosti.

Nejčastější druhy online prostředí, která vytváří u adolescentů závislost:

- **Kybervztahy a online komunikace:** v komunikaci prostřednictvím sociálních sítí, emailů, diskusních fór a dalších komunikačních kanálů v online prostoru si nikdy nemůžeme být jistí, kdo je na druhé straně.
Ano, může jít o komunikaci se skutečnými přáteli, včetně těch, které známe jen z virtuálního života, ale nemusí. Navíc, mnohdy se virtuální přátelé stávají důležitějšími, než ti žijí kolem nás.
Online vztahy se tak stávají mnohem intenzivnějšími než ty skutečné, protože zde dochází k zapojení fantazie či naplnění snů, které v reálném světě není možné realizovat. Problém nastává tehdy, když dojde ke skutečnému setkání či zjištění, že jsme byli v některých částech svého příběhu podvedeni. Toto může nakonec vést až k hlubokému emocionálnímu zklamání (Hýbnerová 2012, s. 35–37).
- **Hraní online her:** u těchto her je v jeden okamžik zapojeno mnoho hráčů v určitém druhu virtuálního světa. Díky rozvoji výpočetní techniky se rychle rozvíjí i počítačové hry. Herní prostor se zdokonaluje jak v oblasti grafiky, zvuku ale i dalších efektů. Nadměrného hraní online her může vést k poškození zdraví, ztrátu vnímání uplynulého času v extrémních případech dokonce až ke smrti hráče (Pokorný, Telcová, Tomko 2002).
- **Ostatní oblasti:** sem můžeme zařadit i negativní důsledky typické spíše pro dospělé uživatele internetu, jako jsou například závislost na kybersexu či nakupování nepotřebných věcí, které uspokojuje jedince už jen tím, že můžete brouzdat po internetu (Hýbnerová 2012, s. 35–37).

V chování jedince je základním motivačním faktorem snaha dosáhnout naplnění potřeb, tedy odstranění stavu tělesného nebo psychosociálního nedostatku. Naplnění potřeby s sebou nese následné uspokojení, a s ním jsou spojeny příjemné emoce (Nakonečný 2011, s. 385 nn). Proto je uspokojení těchto potřeb, a to dokonce i v plně šíři a uspořádání, tak jak je ve svém modelu tzv. Pyramidy potřeb popsal Maslow (2021, s. 43nn), pozorovatelné i ve stavu závislosti:

- **Fyziologické potřeby:** potřeba zahnat hlad, žízeň, zimu, teplo či uspokojit sexuální potřeby. Ve virtuálním světě můžeme z této úrovně uspokojit třeba pud sexuální, když například při chatování uvolníme své představivosti.
- **Potřeba bezpečí:** získání jistoty, stability či zbavení se úzkosti a strachu. Často to jsou právě tyto potřeby, kvůli kterým jedinec „utíká“ do online prostředí. Je si vědom, že

online přátelé tu vždy pro něho budou, vytváří si bezpečný svět podle svých představ. Nadto zde má možnost jednoduše počítač vypnout a odejít z virtuální reality pryč, když již se necítí být v bezpečí.

- **Potřeba sounáležitosti a lásky:** i toto další patro potřeb je jedním z důležitých faktorů hrajících roli ve vzniku závislosti na online světě. Například u hraní online her se jedinec cítí být součástí jakési komunity, má zde dostatek přátel, lásky a porozumění. Je pro něho snazší najít si v online prostoru přátelství či lásku, jakkoli virtuální.
- **Potřeba ocenění:** tuto potřebu lze velmi dobře uspokojit v různých online diskusích, kde si jedinec svými názory získá ostatní jedince na svoji stranu – získá souhlasné odpovědi nebo tzv. lajky, zvedne se mu sebevědomí a samozřejmě stoupne i míra uspokojení. Autorka se domnívá, že výsledkem této potřeby je také vytváření tzv. sociálních bublin na sociálních sítích, v nichž se uživatelé navzájem utvrzují o správnosti vidění svého světa a vytváří si svou virtuální realitu.
- **Potřeba seberealizace:** její naplnění souvisí s uspokojením předešlých potřeb základních. Patří sem například pravda, spravedlnost, sebevyjádření či estetické potřeby, a i ty lze velmi úspěšně nasytit ve virtuálním či online světě. Někdy i za cenu vytváření vlastního, falešného či stylizovaného obrazu, ať už na sociálních sítích, tak v počítačových hrách (Čech, Zvoníčková 2017, s. 101).

2.2 Nevhodný a nezákonný obsah na internetu

Nevhodný obsah na internetu není představován jen nelegálním obsahem z pohledu porušení zákona, ale skládá se z několika úrovní (Máca 2014):

- Nelegální obsah – ačkoliv je jeho sdílení nezákonné, na internetu se vyskytuje a je dostupný jakémukoliv jeho uživateli, který ví, kde a jak ho najít, i dětem. Do této kategorie patří dětská pornografie, pornografie zachycující násilí či neúctu k člověku, sex se zvířetem, nabídka dětské prostituce. K dalšímu nelegálnímu obsahu patří šíření extremismu a vyzývání k porušování lidských práv, nelegální obchodování (prodej a distribuce drog a dalších zakázaných látek, nebezpečných chemikálií, zbraní apod.), obsah porušující autorská práva (filmy, hudba, PC hry, software). To vše je v rámci online prostředí dostupné a může mít negativní vliv na jeho konzumenty a uživatele. Co se nelegálního obsahu týká, nesmíme zapomínat i na tzv. další nelegální obsah, například komunikace vzniklá při kybergroomingu, internetových podvodech atd.

- Legální obsah nelegálně zpřístupněný dětem – na internetu se děti snadno dostanou k obsahu, který je sice sám o sobě považován za legální, ale trestné je jeho šíření mezi děti. Jedná se zejména o pornografickou tvorbu, ale i třeba zobrazování násilí. „Osoba, která tedy dětem pornografii zpřístupňuje, se může dopustit například trestného činu, šíření pornografie, ale také například Ohrožování výchovy dítěte“.
- Legální, avšak závadný, obsah – zveřejnění takového obsahu je z pohledu právních norem zcela v pořádku, přístup k němu není legislativně nijak omezen, přesto může mít na své recipienty negativní dopad. Nejčastěji se jedná o informace o sebepoškození, poruchách příjmu potravy, nebezpečném chování, o sebevražedném chování, záznamy šikany a kyberšikany apod. Tyto informace mohou být běžnou součástí blogů, chatů a videí a dítě se k nim může dostat velmi jednoduše, aniž by rodiče měli možnost to jakkoli regulovat. A přitom dopady takového obsahu mohou být velmi závažné.

2.3 Kyberšikana a její formy

2.3.1 Definice kyberšikany

Kyberšikanu nelze jednotně definovat. Jednotlivé zdroje se v její definici rozcházejí a na to, jak ji vymežit, existuje řada pohledů.

Jako první nejspíše použil termín kyberšikana kanadský profesor Bill Besley, který ji definoval slovy: „Kyberšikana zahrnuje využívání informačních a komunikačních technologií, které podporují úmyslné a opakující se nepřátelské chování jednotlivce nebo skupiny, které vede k poškození ostatních“ (Besley 2005).

Pokud se podíváme na termín kyberšikany v publikacích českých autorů, musíme zmínit pohled Vašutové (2010, s. 75), která kořeny kyberšikany popisuje takto: „S proměnou a modernizací společnosti dochází k proměně mnoha sociálních jevů, včetně šikany. V poslední době se tak do zorného pole odborníků dostává její modifikovaná podoba, spojená právě s rozvojem informačně komunikačních technologií, označovaná jako kyberšikana“.

Zajímavý je také pohled Koláře (2011, s. 84), který o kyberšikaně říká: „Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně psychicky týrá a zraňuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu novou informační a komunikační technologii, zejména internet a mobil“.

Avšak, zatím nejvíce využívanou definici kyberšikany můžeme najít u Hulanové (2012, s. 37–38), jež popisuje kyberšikanu následujícími slovy: „Kyberšikana je specifický druh šikany,

který využívá internet, mobilní telefony a další nástroje moderních komunikačních technologií za účelem ublížení či zesměšnění jiné osoby“.

Tím, že na úzkém vymezení pojmu kyberšikana nepanuje mezi jednotlivými autory shoda, liší se často i výsledky průzkumů a měření jejího výskytu – každý výzkum s tímto termínem pracuje jinak, jinak jej vymezuje i měří jiné její parametry, a proto i výstupy těchto aktivit bývají rozdílné (Šmahaj 2014, s. 125).

Kyberšikana jako společenský jev není zkoumána příliš dlouho, první vědecké práce založené na empirickém zkoumání se objevují až v prvních letech tohoto tisíciletí, proto máme k dispozici jen omezené soubory dat. Svou roli zde hraje i neustálé zrychlování vývoje virtuálního prostředí, který kolikrát předbíhá rychlost výzkumu kyberšikany (Ševčíková 2015, s. 125–126).

2.3.2 Historie kyberšikany

Klíčem k pochopení fenoménu kyberšikany je znalost její historie. Scénář jednotlivých jejích podob čerpáme z bezpočtu popsanych případů kyberšikany ve světě. Mezi první zmapované kauzy kyberšikany patří případ patnáctiletého chlapce z kanadského Quebecu, který se natočil, jak hraje svou oblíbenou postavu Dartha Maula z filmové série Star Wars, u nás známé jako Hvězdné války. Jeho spolužák se k tomuto záznamu dostal a nasdílel ho na internet s titulkem Star Wars Kid. Pod videem se na internetu posléze spustila vlna nelichotivých a urážlivých komentářů, a jeho sledovanost rapidně stoupala s každou minutou. Komentující zesměšňovali nelichotivý vzhled chlapce i nepříliš dobře ztvárněnou filmová scéna. V komentářích se objevovaly i tak vyhrčené názory, že by měl jít spáchat sebevraždu (Hulanová 2012, s. 37–38).

Video se stalo tzv. virálem (obsah, který si lidé posílají mezi sebou, a šíří se tak podobně živelně jako virus) (IT slovník 2022) a stalo se proto i zdrojem pro různé parodie. Aluzi na něj můžeme najít dokonce i v americkém seriálu South Park.

Chlapec nápor sledovanosti neunesl, opustil školu a musel být hospitalizován na psychiatrii. Chlapci velmi pomohla opora v rodině, kdy jeho rodiče nakonec i vedli soudní spor s rodiči spolužáka, který video dal na internet. Soudní spor skončil mimosoudním vyrovnáním. Tento případ kyberšikany nakonec neskončil sebevraždou, jak mu mnoho lidí radilo, ale úspěšným absolvováním právnické fakulty univerzity v Montrealu (Hulanová 2012, s. 37–38).

V knize Internetová kriminalita páchaná na dětech autorka uvádí i případ třináctiletého chlapce Patricka, který spáchal sebevraždu poté, co byl šikanován svými spolužáky, a také se stal obětí kyberšikany. Jeho spolužáci mu posílali SMS zprávy, kde se mu neustále vysmívali, že je gay. Chlapec tento nápor SMS neunesl a ve svých třinácti letech spáchal sebevraždu. Je tedy uváděn jako první oběť kyberšikany (Hulanová 2012, s. 38).

2.3.3 Specifika kyberšikany

Typickým rysem kyberšikany je to, že se jí účastní široká škála osob. Kyberšikana se kvůli virtuálnímu prostředí a dostupnosti ICT vyskytuje de facto kdekoliv a kdykoliv. Ze stejného důvodu může rychle dosáhnout nepředstavitelných rozměrů.

Mezi hlavní subjekty kyberšikany patří oběť, agresor a publikum (Hulanová 2012, s. 47–49).

Vágnerová (2009) uvádí jako specifické znaky kyberšikany následující:

- Anonymita
- Agresor
- Oběť
- Absence úniku
- Absence fyzického násilí
- Opakování
- Šíře publika

2.3.4 Motivy kyberšikany

O kyberšikaně se většinou dozvídáme prostřednictvím novinářů a organizací, které se intervencí či prevencí šikany zabývají, až ze sdělovacích prostředků. Zjišťujeme, jak se žáci v online prostředí posmívají spolužákům, učitelům, jak sdílí jejich fotografie na různých sociálních sítích nebo přes chatovací aplikace typu Messenger, WhatsApp apod. jen tak mezi sebou.

Pro porozumění sociálního jevu, za který lze kyberšikana beze sporu označit, je odpověď na otázku: „A co tedy děti k takovému jednání motivuje? Proč se kyberšikany dopouštějí?“.

Motivů pro páchaní kyberšikany je mnoho. Pokusíme se popsat hlavně ty, které stojí u samého jejího zrodu. Dle Kopeckého (2017 a 2019) jsou hlavní motivační prvky kyberšikany následující:

- POMSTA

Pomsta je jedním z hlavních a velmi častých motivů či spouštěčů kyberšikany. Dítě, které bylo například šikanováno v reálném světě, se uchýlí k pomstě ve světě virtuálním. Pomstu pak vnímá jako odplatu za bolest, kterou si samo prožilo. Dochází tak k přepínání rolí oběť versus agresor. A pachatelé se v takové situaci legitimizují jako ti, kdo napravují spáchané křivdy a chování, jako ochránci ostatních, ale i sama sebe, před „padouchy“.

- PŘESVĚDČENÍ, ŽE SI TO OBĚŤ ZASLOUŽÍ

Pachatelé jsou přesvědčeni o tom, že si kyberšikanu oběť zaslouží. Vnímají své chování jako oprávněné, často necítí výčitky ani vinu za své chování.

Terčem takto motivovaných útoku se stávají hlavně premianti, sociálně slabší žáci, žáci s různými zdravotními problémy nebo žáci, kteří informují učitele o tom, co se děje za zavřenými dveřmi ve třídě či mimo ni.

- NUDA

Kyberšikana přináší vzrušení, vytrhne pachatele z každodenní rutiny. Je to něco, co mu umožní nudu překonat. Představuje zdroj zábavy a zároveň způsob, jak na sebe upozornit.

- SKUPINOVÝ TLAK

Kyberšikana také vzniká pod vlivem skupinového tlaku. Může za ní být například vliv party. Ovlivněno ostatními je dítě schopno dělat věci i proti svému vnitřnímu přesvědčení. Pro pachatele kyberšikany je důležité, aby v rámci své sociální skupiny zapadli, a dopady svého chování nijak neřeší, protože se v partě cítí bezpečně.

- PROČ NE JÁ

Uplatňuje se zde princip: „Dělají to všichni, proto to mohu dělat i já“.

Pokud dítě vnímá, že se kyberšikany dopouští mnoho lidí v jeho okolí, a stane se pro něj vlastně docela běžná, roste pravděpodobnost, že bude uplatňovat stejný vzorec chování. Kyberšikanu si pak vůbec nemusí uvědomovat jako nežádoucí, bere ji jako normální věc. Jeho vrstevníci toto chování přijímají a bagatelizují, čím dochází v rámci sociální skupiny k jeho legitimizaci.

- **PROJEV SOCIÁLNÍHO POSTAVENÍ**

Kyberšikana může být také projevem sociálního postavení ve skupině. Například děti, které jsou populární, si často dělají legraci z dětí, které jsou méně populární. Podobně jako u jiných negativních skupinových jevů posilujeme svůj společenský status tím, že oslabujeme společenský status ostatních.

- **(NE)VYSTOPOVATELNOST**

Mnoho pachatelů má falešný pocit beztrestnosti spojený se (zdánlivou) anonymitou v online prostředí. Pachatelé věří, že jejich identita je na internetu natolik skryta, že je nelze dopátrat, chytit je. S pocitem anonymity se také úzce pojí představa toho, že pachatel nebude potrestán, protože to, co se děje v kyberprostoru nijak nesouvisí s reálným životem: „Velkým rizikem a nedostatkem při kyberšikaně je představa dětí (agresorů), že jejich chování a jednání ve virtuálním světě nemůže mít fatální následky ve světě reálném.“ (Čech, Zvoníčková 2017, s. 61).

- **NEDOSTATEK EMPATIE**

Pachatelé nevidí reakci obětí a bolest, kterou způsobují a v důsledku nedostatečné empatie si ji ani neumí představit. Obojí vyplývá ze samé povahy online komunikace, která ztrácí celý neverbální rozměr komunikace: nevidíme okamžitou reakci druhé strany ani účinek, který naše slova a gesta vyvolají. To, co nám může připadat právě jako zábava, je pro oběť naopak ubližující (Kopecký 2017).

2.3.5 Prostředky a šíření kyberšikany

Prostředky v tomto kontextu rozumíme komunikační nástroje a zařízení, jejichž prostřednictvím ke kyberšikaně dochází. Oblast těchto prostředků se, spolu s rozvojem příslušných technologií, v posledních letech neustále rozšiřuje. Kromě internetové sítě samotné, k výše zmiňovaným prostředkům řadíme mobilní telefony, ale i další přenosná komunikační zařízení – notebooky, tablety, iPady. K nim se pak váží specifické formy komunikace. Které z těchto forem jsou pro kyberšikanu nejvíce využívány?

Čech a Zvoníčková (2017, s.11) jako nejčastější nástroje kyberšikany uvádějí mobilní telefony, e-maily, internet, blogy a sociální sítě.

Telefonování

V dnešní době telefonujeme téměř výhradně jen mobilními telefony. Mobilní telefon je dnes považován za neodmyslitelnou výbavu, a vlastní ho snad každé dítě mladšího školního věku.

Rodiče jej kupují dětem s vidinou snadnější dosažitelnosti, kontroly nad pohybem dítěte, zvýšení jeho bezpečnosti. Agresoři však telefony používají k opačnému účelu: v jejich rukou se mobilní telefon stává efektivním nástrojem šikany. Obtěžujícím a častým voláním nebo tzv. prováněním, znepříjemňují dítěti život, vyhrožují mu, nebo ho zastrašují.

Agresora v těchto případech je těžké identifikovat, neboť velmi často volá ze skrytého čísla či často mění SIM karty (Eckertová, Dočekal 2013, s. 72–74).

Posílání textových zpráv

Textové zprávy jsou vůbec nejčastějším nástrojem kyberšikany. Většinou se jedná o urážlivé, nenávistné a vyhrožující zprávy, které lze posílat bez omezení 24 hodin denně. K zasílání zpráv slouží nejen mobilní telefony jako takové, ale také různé aplikace, které umožňují odesílání zpráv bezplatně přes různé servery (Vašutová 2010, s. 91).

Aplikace pro zasílání zpráv, tzv. messengery jsou problémem i pro svou možnost založení skupinového chatu. V poslední době se ukazuje, že společný chat například dětí v jedné partě nebo z jedné třídy, je velmi výživnou půdou pro vznik kyberšikany. Děti se zde vzájemně podporují v zesměšňování spolužáků, sdílejí si urážlivý obsah (například upravené fotografie šikanovaného, videa atd.), a pomlouvají. Oběť ani nemusí být členem skupiny, přesto to na ni může mít hluboký a dalekosáhlý dopad. Tento model interakce mezi dětmi na ZŠ je čím dál častější (Vašutová 2010, s. 91).

Fotografie a videa

Zneužití fotografií a videa je další z možností, jak využít mobilní telefon, ale i další zařízení schopná pracovat s vizuálním záznamem, ke kyberšikaně. Agresor může pořizovat fotografie a videa obětí v nelichotivých situacích, které pak uveřejňuje na sociálních sítích či je dále rozesílá. Oběť kolikrát o pořizování fotografií nebo videí ani nemusí vědět (Vašutová 2010, s. 91).

S dnešními technickými možnostmi není dokonce problém původně nezávadná videa či fotografie sestříhat či jinak upravit tak, aby se stala pro zneužití „vhodným“ materiálem.

Možnost zneužití vizuálního záznamu je tak oproti minulosti ještě zesílena a agresori mají další mocnou zbraň, jak zaútočit na oběť.

Sociální sítě

Sociální sítě představují jeden ze symbolů internetového věku. Pro mnohé své uživatele představují jediný zdroj informací o světě, jakkoli problematický a nespolehlivý, i hlavní kanál, jak být ve spojení s přáteli.

Podle Kožíška a Píseckého (2016, s. 24–27) je sociální síť „internetová služba, která umožňuje svým členům vytvářet veřejné, uzavřené nebo firemní profily, prezentace, diskusní fóra, a nabízí prostor pro sdílení fotografií, videí, obsahu a dalších aktivit“.

Obsah na sociálních sítích je z velké části tvořen jejich uživateli. Sociální sítě využívají pro komunikaci s přáteli, sledování přátel či ostatních uživatelů. Na sociální sítě lze umístit různá videa, fotografie, textové zprávy a je zde možné zapojit se do různých diskusí.

Hojně se zde vyskytují i falešné profily, které agresori používají pro spojení se svojí obětí. Tyto profily mohou různě přizpůsobovat svým potřebám a nastalé situaci (Kožíšek 2016, s. 24–27).

Jednou z prvních sociálních sítí byla stránka Friends Reunited, komunita spojující bývalé spolužáky. Stránka však slavila úspěchy jen krátce. Záhy po svém vzniku byla obviněna, že může za rozpad a zničení manželských vztahů svých sledujících. Zanedlouho přestala uživatele bavit a její činnost byla ukončena.

Sociální sítě plnily zejména funkci sociální, uživatelé zde mohli hrát hry s jinými uživateli a posílat si vzkazy přes různé nástěnky, sdílet s ostatními své zájmy a mnoho dalšího. V začátcích se předpokládalo, že sociální sítě budou sloužit v rámci rodiny a přátel, zejména pro ty, kteří nemají možnost setkat se osobně, například z geografických důvodů (Giles 2012, s. 23).

V současné době mezi nejoblíbenější sociální sítě řadíme Facebook, Instagram, Twitter nebo LinkedIn. Facebook byl prvně spuštěn v roce 2004 Markem Zuckerbergem jako systém pro prestižní univerzity v USA, a během 5 let se otevřel všem uživatelům starším 13 let a získal si obrovskou popularitu. (Čech, Zvoníčková 2017, s. 38nn). Dodnes je na poli sociálních sítí vedoucím hráčem, v roce 2021 dosahoval počet každodenně přihlášených aktivních uživatelů téměř 2 miliard (Šmíd 2022).

Na Facebooku spolu uživatelé mohou komunikovat prostřednictvím osobních zpráv nebo ve veřejných diskuzích, zakládat tematicky zaměřené skupiny podobně smýšlejících osob, vytvářet události a zvát na ně širokou veřejnost, komentovat příspěvky v diskuzích zaměřených na různorodá témata, sdílet fotografie, videa nebo například hrát hry. Jednou ze služeb Facebooku je Messenger, který umožňuje bezplatně posílat zprávy, které mohou být zaslány i jako zvukový záznam.

Můžeme zde posílat a upravovat videa a fotografie. V dnešní době lze Messenger využívat i bez potřeby založení profilového účtu na Facebooku (Bednář 2011, s. 18).

Zakladatelem sociální sítě Instagram jsou Kevin Systorm a Mike Krieger, kdy tato síť byla spuštěna v roce 2010. Uživatelé zde sdílejí fotky videa, která mohou mimo jiné různě upravovat (Tvrdá 2021).

LinkedIn je síť primárně profesní, uživatelům nabízí publikovat svůj životopis či firemní profil, sdílet odborné poznatky či jinak prezentovat svoji práci a pracovní úspěchy, zveřejňovat pracovní nabídky či naopak zaměstnání hledat (Tvrdá 2021).

Webové stránky

Webové stránky slouží k šíření kyberšikany v případech, kdy jsou zřízeny za účelem úmyslného poškození druhé osoby. Webové stránky můžeme zřídit zcela zdarma bez nutnosti vlastnit „pokročilejší“ ICT vybavení (Krejčí 2010, s. 26). „Nejjednodušším způsobem je vytvoření tzv. blogu, tedy osobní stránky, do které může psát například formou deníkových zápisků. Ke každému zveřejněnému článku lze přidávat komentáře, a právě v nich se mnohdy odrazí mnohem více nenávisti a negativních ohlasů na oběť než v samotném článku, ...“ (Čech, Zvoničková 2017, s. 37).

Jistým druhem kyberšikany pak může být kyberšikana vedená prostřednictvím cílených negativních komentářů psaných na webových stránkách nebo blogu oběti, když si agresor vymýšlí různá jména a přezdívky, aby to vypadalo, že tyto komentáře píše více sledujících (Čech, Zvoničková 2017, s. 37).

Internetové dotazníky a ankety

Mezi prostředky k šíření kyberšikany musíme také zařadit dotazníky a ankety, kdy tyto uživatelé internetu vytvářejí, umísťují na blog či rozesílají mezi sebou. Většinou v takovýchto

dotaznících či anketách najdeme hodnocení nebo vyjadřování se k jiné osobě (Krejčí 2010, s. 26).

Youtube a další servery pro sdílení video souborů

Youtube je největší internetový server pro sdílení videosouborů. Můžeme na něm najít hudbu, videoklipy, videonávody, přednášky, stejně jako zážitky, recepty, ale i názory a komentáře jednotlivých uživatelů. Opět je možné pod videa přidávat komentáře nebo pomocí lajků dát autorovi na vědomí, zda se nám video líbí nebo nelíbí (Čech, Zvoníčková 2017, s. 41).

Kromě přímé kyberšikany v jednotlivých videích či komentářích pod nimi, zde sledující mohou najít návody, jak svou potenciální oběť potrápit, nebo naopak sami umístit video, kde se nějakým způsobem kyberšikany či přímého fyzického násilí sami chlubí a inspirovat tak ostatní k podobnému činu. Pokud zadají zajímavý popis a získají dost sledujících video se začne šířit jako lavina a ve velmi krátkém čase ho shlédne obrovské množství lidí (Čech, Zvoníčková 2017, s. 41).

2.3.6 Hlavní aktéři kyberšikany

Agresor

V případech klasické šikany můžeme většinou jednoznačně identifikovat agresora nebo jejich skupinu. Nejen s příchodem kyberšikany se však situace značně komplikuje a jednoznačné určení pachatele není jednoduché. Důvodem je to, že u kyberšikany dochází mnohdy k přepínáním rolí, kdy z oběti se stává najednou pachatel a obráceně. Nicméně tak jak uvádí Kohoutová (2008, s. 26) ve své knize, je cíl kyberšikany totožný s klasickou šikanou. Hovoří o tom, že agresor usiluje o to oběť zranit, vystrašit a ponížit. Většinou chce, aby se to stalo veřejně.

Bohužel v kyberšikaně má agresor v rukou mocnější zbraň než u klasické šikany. Tou zbraní je zde výpočetní technika, kdy kyberšikana není prováděna tváří v tvář, nedojde k fyzické konfrontace agresora s obětí, kyberšikana se odehrává ve virtuálním světě, je naprosto odosobněná. A tak se rozšiřuje pole potenciálních agresorů, protože nijak nezáleží na pocitu svědomí, schopnosti někomu fyzicky působit utrpení, ani jiných faktorech, které v klasické šikaně hrají svou roli (Černá a kol. 2013, s. 32).

V posledních letech se ale setkáváme se situací, kdy ke kyberšikaně dochází i neúmyslně. Například, tak že agresor chce oběť „pouze“ zesměšnit před spolužáky, ale čin se vymkne kontrole.

Agresory kyberšikany můžeme rozdělit do dvou skupin: na ty s nižším sebevědomím, nejistotou, se sníženými dovednostmi, agresory osamělé. Ti bývají v kolektivu neoblíbení a mohou v reálném světě být i šikanováni. Pro tento typ agresorů je důležité, v kyberšikaně získávají pocit moci, upevňují si tím postavení v dané skupině a uspokojují své touhy (Černá a kol. 2013, s 32).

V druhé skupině pak identifikujeme agresory, kteří jsou v kolektivu uznávaní, mají kolem sebe mnoho přátel, jsou společenštlí, ale umí manipulovat a své schopnosti rádi využívají získání prospěchu. Kyberšikana je tak pro ně jen jakýsi „nástroj“ pro upevnění svého postavení.

Agresoři se ve svých charakteristikách natolik liší a jsou natolik heterogenní skupinou, že stanovit jejich obecný popis, je nesmírně těžké. Jedním z těch, kdo se o souhrnnou charakteristiku pachatelů kyberšikany pokusili, je ve své knize Kavalír (2009, s. 19) Agresory zařadil do několika charakteristických skupin:

- Pomstychtivý andílek
- Bažící po moci
- Sprosté holky
- Neúmyslný agresor

Pomstychtivý andílek sám sebe jako agresora nevnímá, jeho cílem je oběti pomoci. Sám kyberšikanu prožil a díky tomu se snaží stejnou mincí oplácet ostatním agresorům. Cestou k jeho nápravě je dosažení takové míry sebereflexe, aby začal vidět sám sebe jako kyberagresora, uvědomil si svou roli a teprve poté ji může začít napravovat.

Bažící po moci jsou agresoři, kteří chtějí dávat najevo svůj vliv a, jak už název této skupiny napovídá, získat moc. Velmi důležité je pro ně publikum, potřebují se svými činy chlubit. V anonymním kyberprostoru posilují svoje sebevědomí a závažnost svého jednání si leckdy neuvědomují. Dle Kavalíra (2009, s. 19–21) patří tento agresor mezi nejnebezpečnější kyberagresory.

Ve skupině Sprostých holek opravdu nejčastěji nalezneme dívky, i když ne výhradně jen ony. Kyberšikanu provádějí ve skupině a jejich oběťmi jsou opět dívky. I ony potřebují publikum,

snaží se, aby se o nich vědělo. Je pro typické, a snad i poněkud překvapivé, že pokud ve své zálibě nenajdou uspokojení, které očekávaly, s šikanováním rychle skončí.

Neúmyslný kyberagresor páchá kyberšikanu neúmyslně. Jedná se o skupinu lidí, kteří ve virtuálním světě vystupují pod anonymní přezdívkou, snaží se vzbudit dojem „drsného tvrdáka“, příliš se nad svými činy nerozmýšlí a kyberšikana je často nezamýšleným Agresor si v tomto případě neuvědomuje své neúmyslné chování, navíc spoléhá na anonymitu internetu, a po prozrazení bývá mnohdy překvapen, že došlo k jeho odtajnění (Kavalír 2009, s. 19–21).

Oběť

Stejně tak jako je těžké charakterizovat „univerzální“ osobnost agresora, je stejně těžké podobným způsobem charakterizovat typickou oběť.

Může se jí stát kdokoliv, bývá vybrána náhodně či účelně. Nezáleží na její fyzické síle, pohlaví, věku, postavení či úspěšnosti ve společnosti. Z výzkumů zjišťujeme, že oběť kyberšikany se již stává i obětí klasické šikany.

Oběti šikany navenek nekomunikují se svým okolím, jsou uzavřeny samy do sebe. Oběť může mít i strach z toho, že když se s kyberšikanou svěří rodičům, ti vyřeší situaci pro ně nejschůdnější cestou – zákazem internetu, nebo v důsledku nedostatečné kompetence v oblasti IT nedokáží dítěti pomoci (Kavalír 2009, s. 19–21).

Z metodického doporučení k primární prevenci (2013) se můžeme dozvědět, že existuje velké riziko vzniku kyberšikany u dětí, které jsou na online prostředí závislé. V online prostředí totiž většinou hledají kamarády, před kterými se nemusí stydět, a jsou tak velmi zranitelní.

Vašutová (2010, s. 95) ve své publikaci předpokládá, že oběti kyberšikany nejsou tak zruční v používání ICT, neboť se obvykle chovají v online světě nezodpovědně. Naopak dle Kožiška (2016, s. 77–78) nejčastějšími oběťmi jsou zpravidla děti ve věku 11 až 17 let. V dřívějších studiích se uvádělo, že mezi největší oběti kyberšikany patří dívky, ale v současné době lze v rozložení pohlaví obětí pozorovat jistou rovnoměrnost.

Podle Koláře (2011, s. 87–90) můžeme oběti rozdělit do 4 skupin, a to na:

- oběti oslabené s tělesným nebo psychickým hendikepem
- oběti silné a nahodile zvolené
- oběti deviantní

- jedince s životním scénářem oběti.

Dále tyto skupiny můžeme doplnit rozlišením na oběti zcela izolované a bez přátel či rodiny. Druhou kategorií tvoří oběti minimálně s jedním pozitivně opěťovaným vztahem. Z těchto rozdělení je zřejmé, že dělení obětí do skupin nemusí být vždy snadné, jednoznačné či dokonce správné (Kolář 2011, s. 87–90).

Publikum

Důležitým prvkem kyberšikany je publikum, bez něj by neexistovala.

Na rozdíl od klasické šikany, kdy je publikum tvořeno několika málo jedinci, u kyberšikany se setkáváme s publikem někdy i statisícovým.

Velkou roli v tomto společenském jevu hraje i čas, který je v kyberšikaně neúprosný. Publikum není nijak omezeno v jejím sledování, může ji sledovat neomezeně dlouhou dobu, vracet se k ní, opakovat a kdykoliv. Každý z diváků může kyberšikanu šířit prostřednictvím sociálních sítí a stát se tak jejím aktivním aktérem. To vše vede k tomu, že se kyberšikana stává nekontrolovatelnou hrozbou (Vašutová 2010, s. 53).

V rámci školy, lze mezi publikum zařadit i samotné pedagogy, kteří se nevědomky mohou stát i prvotním spouštěčem kyberšikany: například nadměrnou kritikou či naopak nadměrným chválením žáka, chybným vedením celé třídy atd. mohou ke vzniku kyberšikany nevědomky přispět. Část psychologů dokonce reflektuje fakt, že v některých případech nachází pedagog nevědomou sympatii s agresorem kyberšikany (Říčan, Janošová 2010, s. 63–68).

2.3.7 Formy kyberšikany

Flaming

Obecně pod tímto termínem rozumíme nepřátelské chování uživatelů na internetu doprovázené urážkami, nadávkami či vulgaritami směrem k ostatním účastníkům. Flaming probíhá většinou ve veřejných fórech, diskuzích na sociálních sítích a často se odtud přenesou do soukromých zpráv. Cílem je naštvat či vyprovokovat účastníky online komunikace (Krejčí 2021, s. 18).

Pomlouvání

S pomluvami se setkal zcela určitě každý z nás, a tak je logické, že se s ním setkáváme i ve virtuálním světě. Terčem pomlouvání se v kyberprostoru může stát jakýkoliv jeho účastník,

a agresor má k dispozici takřka neomezené prostředky, od rozesílání emailů, využití sociálních sítí či využitím sociokomunitních služeb (Krejčí 2021, s. 18).

Pro oběť je tak v tomto virtuálním světě těžké se bránit, nepravdivé informace se vymkne kontrole, uživatelé si je sdílejí mezi sebou a lež se šíří čím dál rychleji.

Pokud se pomluva rozšíří mezi větší množství uživatelů, je pak téměř nemožné ji z online prostoru odstranit, zůstává v něm uložen již napořád a je neustále dohledatelná (Černá a kol. 2013, s. 36).

Exkluze

Exkluze je záměrné vyloučení ze sociální skupiny nebo prostoru. Nejčastěji se setkáváme s vyloučením z chatovacích místností, messengerové skupiny či smazáním z přátel na sociálních sítích. Pro děti se tak jedná o jeden z nejtvrdších trestů ve virtuálním světě (Vašutová (2010, s. 87).

Impersonation

Předstírání či také vydávání se za někoho jiného, tak by se dal definovat Impersonation. Podle Vašutové se jedná o zneužití jména, identifikačních údajů, hesla, které agresor získal pomocí „přátelství“ s obětí. Agresor se fakticky vydává za oběť. A ta pak nese za jeho činy následky: bývá obviňována od příjemců emailů, či zpráv, kterým agresor psal jejím jménem (Vašutová (2010, s. 86).

Kybergrooming

Kybergrooming je téměř výhradně spojen se sexuální násilím (Čech, Zvoníčková 2017, s. 54).

Uživatel internetu s pomocí falešné identity se snaží pomocí získat důvěru své oběti, vylákat ji na schůzku, a tam ji (sexuálně) zneužít. Ve většině případů se jedná o nezletilé děti (Kožišek 2016, s. 72). Kožišek nezužuje kybergrooming pouze na sexuální zneužití, ale hovoří i o zneužití pro účely teroristické atd.

Podle Vašutové (2010, s. 88), je kybergrooming: „Chování uživatelů prostředků ICT, kteří se vydávají za jinou osobu s cílem vylákat a domluvit si schůzku s nezletilým za účelem jeho sexuálního obtěžování či pohlavního zneužití“. Ve své knize uvádí, že se jedná hlavně o děti ve věku 11–17 let, kteří pocházejí z rozvrácených rodin či dětských domovů. Agresor tak převážně

dětem nabízí finanční odměnu za zaslání fotografie nebo videa, pod záminkou například nákupu kreditu do mobilního telefonu se mu podaří dítě vylákat na osobní schůzku.

Celý proces zneužití mívá jasně strukturovaný průběh:

- **Vzbuzení důvěry a tipování oběti**

Prvotní fáze, kdy se agresor snaží stylizovat do role kamaráda, získat osobní údaje o oběti na internetu a následně izolovat oběť od kamarádů či rodiny.

- **Skryté nabídky**

Agresor svůj vztah s obětí podporuje obdarováním oběť různými dárky, penězi, dobítí kreditu, VIP vstupenky na různé akce či pomoc s nějakým úkolem. A ač ve většině případů zůstane jen u slibů, oběť získává určitý pocit, že agresorovi na něm záleží.

- **Emoční závislost**

Agresor už navázal s obětí virtuální vztah a snaží se v ní vzbudit emoční závislost, aby mu oběť nevědomky sdělila informace, které agresor potřebuje znát.

Agresor se v této fázi stává nejlepším kamarádem a předstírá, že oběti rozumí až tak, že oběť mu věří více jak svým rodičům.

- **Nabídka osobního setkání**

Předposlední fáze kybergroomingu. Agresor usiluje o osobní setkání, většinou ho směřuje do kina či na diskotéku. Rafinovanější agresor svoji oběť dokáže vylákat i do svého domu.

- **Napadení, obtěžování nebo zneužití**

Poslední fáze kybergroomingu, v níž dochází k naplnění cíle agresora – dojde k sexuálnímu či pohlavnímu zneužití dítěte (Kožíšek, Písecký 2016, s. 72–75).

Kyberstalking

Dle Vašutové a kol., (2010, s. 87) označujeme kyberstalking jako „sledování, slídění nebo pronásledování oběti a jejich blízkých prostřednictvím moderních ICT prostředků“. Čili jedná se o obtěžování oběti pomocí elektronického zařízení, například mobilního telefonu nebo e-mailu. Agresor se pomocí telefonátů, zpráv či emailů snaží přiblížit oběti. Může svoji oběť pronásledovat i ve skutečném světě. S kyberstalkingem je na straně oběti spojen strach o zdraví a o život, případně o zdraví či život rodiny.

Hoax

Pod pojmem hoax rozumíme poplašnou nebo nebezpečnou zprávu šířenou za účelem vystrašit nebo mystifikovat (Čech, Zvoničková, 2017, s. 50). Většinou je šířen formou řetězové zprávy.

Rozlišujeme několik typů hoaxů: prosba o pomoc, výzvy, petice, varování před smyšlenými viry atd. (Vašutové a kol., 2010, s. 87).

Sexting

„Sexting je složenina ze dvou slov, „sex“ a „textování“ a znamená posílání textových zpráv, fotografií či videí se sexuálním obsahem“ (Muller 2014, s. 107).

Získaný materiál pak často končí zveřejněný na internetu.

Sexting je velmi závažný, protože nikdy nevíme, nemáme kontrolu nad šíření zpráv a fotografií v kyberprostoru. V některých případech je na oběť činěn neskutečný nátlak, který může bohužel skončit sebepoškozením či sebevraždou (Kožíšek 2016, s. 82–84).

Nezřídka je materiál získaný sextingem použit k vydírání oběti také v rámci kybergroomingu nebo jiných forem kyberšikany (Szotkowski a kol. 2020, s. 79).

2.4 Další rizika internetu

Riziko internetu obecně spočívá v problematice vyhodnocení množství informací, které nám poskytuje. „V prostředí internetu může doslova každý, kdo má počítač a připojení k veřejné datové síti, publikovat jakékoliv informace. Chybí kontrolní autorita při publikování a objem dat neustále roste“. Je na každém uživateli, aby posoudil věrohodnost a důvěryhodnost informací, které na internetu získává a podle toho s nimi naložil (CZ.nic 2023).

Ostatně i ve výše popsaných způsobech kyberšikany se jako leitmotiv prolíná problematika ochrany informací o osobě vlastní, naivita či neschopnost odhalit podvodné a falešné uživatele, zneužití důvěry oběti. Proto bychom se při užívání internetu měli zaměřit právě na vyhodnocování informací a být v tomto ohledu opatrní (CZ.nic 2023).

Na internetu nalezneme, z pohledu kvality informací, 3 druhy obsahu:

- **Informace záměrně zkreslené nebo matoucí**

Patří mezi ně hoaxy a pomluvy, ale i další nepravdivé či lživé údaje. Tato kategorie představuje v online světě pro uživatele největší nebezpečí, jedná se o záměrnou manipulaci a přímé zneužití prostoru internetu.

- **Informace neautorizované**

Jedná se o nejčastější typ informace na internetu. Jeho otevřenost a možnost, aby se každý jeho uživatel podílel na vzniku obsahu, kterým se internet plní, způsobuje, že značné množství informací je uveřejněno bez uvedení zdroje a není jasné, zda se jedná o tvrdá fakta nebo jen názory autora.

- **Autorizované, seriózní informace**

Tyto informace jsou opatřeny jednoznačným uvedením zdroje, a zcela otevřeně se hlásí k účelu, za nímž byly publikovány (CZ.nic 2023).

Rozpoznat důvěryhodné informace je na internetu někdy opravdu složité a obtížné. A zvládnutí tohoto úkolu je základem k tomu, abychom rizika internetu minimalizovali (CZ.nic 2023).

3 Prevence a programy

Dnešní děti přicházejí od útlého dětství do kontaktu s celou paletou digitálních médií. Virtuální svět se stal každodenní, z jejich pohledu dokonce možná i přirozenou, součástí jejich životů. To vytváří předpoklad, že by se v prostředí internetu měly pohybovat samozřejmě a neměl by pro ně představovat problém (Szotkowski a kol. 2020, s. 7–20).

Jak jsme si ukázali výše, to se ale neděje a internet pro ně není zcela bezpečný. Autorka práce musí souhlasit s názorem Szotkowského (Szotkowski a kol. 2020, s. 7–20), že značná část problémů, které internet do života dětí (ale samozřejmě nejen jich) vyplývá z rozdílných specifik komunikace v reálném světě a tom virtuálním. Hlavním rozdílem je absence neverbální komunikace v kyberprostoru. V online světě se dorozumíváme jen prostřednictvím slov, tj. verbálně – sdělujeme si tak tvrdá data, abstraktní obsah, věcné informace. Ale chybí nám k nim neverbální rozměr, rozměr, který používáme k vyjadřování emocí, situací, snah, nálad, ale i podvědomých reakcí. A právě tato složka komunikace nám pomáhá chápat a odhalit

úmysly druhé strany. Pomáhá nám odhalit lež, agresi nebo nekalé úmysly. Proto jsme na internetu tak zranitelní.

Je tedy potřeba edukovat uživatele internetu v oblasti rozdílů v komunikaci. Naučit je, že v online světě nemáme k dispozici přirozený komunikační instinkt a o to více musíme zapojit raciono.

Kybersvět se velmi rychle rozvíjí a tradiční formy vzdělání na něj reagují jen pomalu a nedostatečně. Je na čase přestat učit děti ve spojení s ICT a internetem jen v technické znalosti, ale začít jim předávat i to potřebné – jak se chránit, jak odhalit podvodné účty a uživatele, naučit je najít si své hranice, pohybovat se po sociálních sítích bezpečně. Jen tak dokážeme eliminovat rizika, které s sebou internet přináší. Ta současná i ta budoucí, bez ohledu na to, jaká konkrétně to budou (Sztokowski a kol. 2020, s. 7–20).

3.1 Dítě a rodiče

Dítě samo, jak ostatně mnoho rodičů zažilo v dobách covidových lockdownů, a jak vyplývá z celé autorčiny práce, není schopno se samo nebezpečí internetu a jeho negativním vlivům ubránit.

Proto potřebuje oporu rodičů, kteří by mu měli pomoci rozlišit, co je bezpečné a co nikoliv, naučit ho kontrolovat rizika a ověřovat věrohodnost informací v kyberprostoru.

V praxi se však ukazuje, že mnozí rodiče se o to, co děti na internetu a sociálních sítích dělají, nezajímají. Buď k tomu nemají motivaci, anebo si nebezpečí v online světě nepřipouští. Případně ho třeba ani neznají.

Velký průlom v této oblasti znamenal v roce 2020 uvedení filmu Barbory Chalupové a Víta Klusáka s názvem *V síti*. A následné vydání dokumentární knihy Mariky Pecháčkové, *Kdo chytá v síti*. Obě díla rozvířila tolik potřebnou celospolečenskou debatu o tom, jak nebezpečné pro děti a dospívající online svět může být. Probudila mnohé rodiče z letargie a přivedla je k tomu, aby se zajímali o to, co jejich děti na internetu dělají a s kým se stýkají.

I Strategie digitálního vzdělávání MŠMT do roku 2020 zdůrazňuje zásadní roli rodiče v oblasti digitálního vzdělávání:

„Důležitým činitelem v začleňování digitálních technologií do vzdělávání jsou rodiče, s nimiž se doposud v tomto ohledu prakticky vůbec nepočítalo. Rodina a rodinné zázemí mají zásadní vliv na úspěšnost žáka. Tak je tomu i v oblasti digitálních technologií“ (MŠMT, 2014 s. 9).

Dnes již rodiče mají pestrou škálu možností, jak informace pro sebe i své potomky získávat a jak s nimi pracovat.

Namátkou lze uvést webové stránky zabývající se problematikou „internetové gramotnosti“:

www.sancedetem.cz provozované obecně prospěšnou společností Sirius, www.e-bezpeci.cz spravované Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Již tradičním zdrojem je pak doména www.jaknainternet.cz patřící sdružení CZ.NIC, správce národní domény CZ a provozovatele služby mojeID.

Z tištěných publikací pak autorka doporučuje využití knihy Emmanuela Trédeze Sociální síť a to funguje jak?: všechno, co vás zajímá, když jste online. Ta jednoduchým, graficky přitažlivým, způsobem upozorňuje na možná nebezpečí číhající v kyberprostoru i na to, jak se jich vyvarovat. Může se tak stát společným průvodcem rodičů i dětí mladšího školního věku a nenásilnou formou edukovat rodiče i děti a zvyšovat úroveň kompetencí pro bezpečný pobyt v online světě.

Co je ale nejhlavnější? Když přijde dítě ze školy nepokládat mu klasickou otázku, jak bylo ve škole, ale zeptat se ho a co se řešilo na Instagramu, co sis dneska psal na Facebooku... protože pro ty děti je to důležité. Vy jako rodič můžete poznat, že se schyluje k něčemu špatnému, můžete tomu tak i předejít. Jako příklad můžeme uvést škrťící výzvy na TikToku.

3.2 Škola

Oblastí digitální gramotnosti a digitálního vzdělávání ve školách se zabývá nová Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ schválená 19. 10. 2020 schválena Vládou ČR (MŠMT 2020). Ta navazuje na Strategii digitálního vzdělávání MŠMT do roku 2020, která byla vyhodnocena, mimo jiné i díky nutnosti online výuky v době covidu, jako velmi úspěšná:

„V důsledku nutnosti přechodu na online distanční výuku v roce 2020 **došlo k výraznému zvýšení digitálních kompetencí učitelů** a zvládnutí využívání digitálních technologií při

distančním vzdělávání je oblastí, kde bylo **dosaženo výrazně pozitivního pokroku**“ (MŠMT 2020a).

Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ stanovuje školám priority v oblasti digitálního vzdělávání. Nová strategie již pracuje s vědomím, že: „Žáci dnes sice hojně využívají digitální technologie, ale cílem je, aby svoje znalosti a dovednosti uměli zodpovědně, samostatně a vhodným způsobem používat i v kontextu vzdělávání, práce či zábavy. V digitalizovaném světě 21. století by mělo být samozřejmostí, že žák je schopen vyhledávat, třídít a kriticky hodnotit informace“.

Školy tak budou v následujícím období zodpovědné nejen za to, že naučí žáky pracovat s IT technikou po odborné a „technické“ stránce, ale že skutečně pomohou zvyšovat digitální gramotnost a tím i bezpečnost svých žáků v kyberprostoru.

4 Skutečné příběhy

V této kapitole se bude autorka práce zabývat skutečnými případy, se kterými se setkala při psaní této práce. Autorka měla možnost pohovořit s oběťmi kyberšikany, kteří dochází na základní školu v jejím okolí, ale také s jejich rodiči.

Náslech č. 1

Náslech proběhl 6. 8.2022 od 13 hod do 18 hod.

Valerie 13 let.

Valerie chodí na základní školu do 7 třídy. Na první pohled působí Valerie velmi mile, hovoří až s určitou pokorou v hlase, ze kterého je ale cítit jakási beznaděj.

Valerie se v roce 2020 seznámila přes sociální sítě Facebook a Instagram s chlapcem, který se představil jako 15letý Erik. Erik měl na sociálních sítích několik fotek a mnoho přátel. Valerie Erika neznala osobně, ale viděla, že na sociální síti mají společné přátele. Z tohoto usuzovala, že se skutečně jedná o chlapce jejího věku.

Erik ji oslovil jako první přes sociální síť Facebook a tím započala jejich komunikace, která se posléze odehrávala na každodenní bázi. Ze začátku se bavili o tom, co mají společného, kdo má jaké kroužky, jaké hraje online hry atd. Cca po 2 měsících začal Erik Valerii psát, jako moc jí to sluší, jakou má krásnou postavu a jaká je škoda, že jí není už 15 let. Valerie stále v tuto

chvíli ještě brala jejich vztah jako přátelský. Posléze ji Erik začal psát, aby si ho propojila na další sociální síti, a to na Instagramu, což se Valerii moc nechtělo, ale nakonec souhlasila, protože jí Erik neustále psal, že mu nedůvěřuje a že si takto to jejich přátelství nepředstavuje. Erik si prohlédl fotky, které měla na Instagramu vložené a psal, že jsou hezké, ale moc dětské. Neustále na ni naléhal, ať mu pošle jiné fotky, třeba takové, kterým se mezi mladými říká nudesky.

Valerie jeho nátlaku podlehla a začala mu posílat fotky postavy, kde je jen ve spodním prádle. Fotky fotila podle toho, co jí Erik napsal ve zprávě a kde si určoval jaké části těla si má právě vyfotit a poslat. Většinou po ní chtěl fotit zadek a prsa, které si měla fotit před zrcadlem. Jeho požadavky se stupňovaly a chtěl pak, aby mu Valerie posílala fotky již bez spodního prádla, což Valerie odmítala. Erik jí začal psát, že ho nemá ráda, že si myslel, že je vyspělejší a že vlastně s takovou malou holčičkou nechce nic mít společného. Na chvíli se odmlkl, ale Valerie z toho byla nešťastná, a tak mu po pár dnech nějaké fotky poslala, aby se na ni už nezlobil.

Na otázku autorky, proč to udělala Valerie odpověděla, že je to přeci její kamarád, který by jí neublížil a věděla, že ty fotky jsou jen pro něho a že když jí on nepíše, tak vlastně si nemá s kým popovídat. Valerie v tuto chvíli posílala fotky bez spodního prádla, ale vždy se zakrytým obličejem, což se Erikovi nelíbilo a začal další kolotoč výčitek vůči Valerii. I zde nakonec podlehla a nějaké fotky s obličejem mu poslala.

Potom se komunikace začala stáčet do sexuálních narážek, návrhů a požadavků fotek ve stylu pornografických fotek. Valerie toto odmítla s tím, že jí je 13 let, že takové zkušenosti nemá a že se jí to nelíbí.

Jako reakci na odmítnutí začal Erik psát, že když mu tyto fotky nepošle, že všem ve škole pošle její fotky bez spodního prádla, že je vytiskne a rozvěsí po okolí. Aby mu věřila připravil si i letáček s jejími fotkami a nápisem chceš si se mnou užít? Volej na telefonní číslo: XXXXXXXXXX.

Valerie se toho zalekla a začala plakat. Stále dokola mu psala, že si myslela, že jsou kamarádi, že by jí nikdy neublížil, že je zlý. Erik byl neústupný a začal vytvářet videa z jejich fotek, která jí posílal na Messenger.

Začal jí psát, jak prolomil její heslo na Facebook, Instagram a že to tam všechno vloží. Naštěstí v tomto případě Valerie již nepodlehla jeho nátlaku a výhrůzkám a všechno svěřila své starší sestře, která se pak obrátila na rodiče a ti na policii. Z rozhovoru s otcem Valerie se autorka

práce dozvěděla, že toto bere otec jako své velké selhání. Nedokáže doposud pochopit, jak si nemohl ničeho všimnout, vždyť vede dcery k tomu, aby se nic takového nemohlo stát. Otec nakonec podal trestní oznámení na Erika a dle dostupných informací se zjistilo, že na druhé straně byl skutečně chlapec jménem Erik, ale ve věku 45 let.

Náslech č. 2

Náslech proběhl 12. 8. 2022 od 9 hod do 13 hod.

Michal 12 let

Michal chodí na druhý stupeň základní školy. S kyberšikanou se setkal docela nedávno, když ho začalo vydírat několik jeho spolužáků.

Michalova 16letá sestra navštěvovala stejnou základní školu, jako Michal a jeho spolužáci. Michal moc do party kluků nezapadal, byl spíše tichý a uzavřený do sebe.

Jednoho dne se mu ozval jeden ze spolužáků přes sms, že by si s ním rád hrál online hry a měl ho v přátelích na Facebooku. Jelikož Michal neměl sociální síť, požádal svého spolužáka, aby mu je pomohl nainstalovat. Z počátku vše bylo super, hráli spolu online hry, psali si přes Messenger a Michal se tak začal cítit jako jeho kamarád.

Po nějaké době mu spolužák nabídl, že si založí na Messengeru skupinu s dalšími spolužáky ze školy, což se Michalovi moc líbilo. Ve skupině se ze začátku moc toho neřešilo, spíše takové ty obecné věci kolem školy a holek. Jednoho dne začal jeden spolužák ze skupiny psát Michalovi, že když má doma tak hezkou sestru, že by se mohl podělit o její fotky. Michalovi na tom ze začátku nepřípadalo nic divného a občas sestru vyfotil, jak si češe vlasy, jak se maluje, jak sedí u televize... Pokaždé k tomu dopisoval různé narážky a postřehy.

Spolužáci ze skupiny se tomu smáli a brali to prostě jako legraci. Jenže jednomu ze spolužáků to nestačilo a požadoval po Michalovi fotky jeho sestry ve sprše, nebo jak se obléká. U tohoto se Michal zarazil a napsal mu, že to už není sranda a že nic takového posílat nebude.

Spolužák ze skupiny mu napsal, že se s ním tedy nebudou už bavit, že ho ze skupiny vyhodí, že si z něho ve škole budou dělat sluhu. Michal se toho zalekl a vyhověl tak spolužákům a fotku své sestry, jak se sprchuje poslal do skupiny. Neměl z toho dobrý pocit, ale obával se, že by neměl už zase kamarády a byl by sám. Asi i doufal, že tím splní požadavek a bude vše jako dřív. Bohužel spolužáci začali na něho tlačit, že chtějí další a další fotky a že když jim je nedá, že tu první fotku pošlou jeho sestře, aby měl doma problémy. A tak začal Michal posílat další požadované fotky svojí sestry. Celá situace vygradovala, když jeden chlapec ze skupiny začal fotky posílat i dalším svým kamarádům. Začal tak tedy šířit dál tyto fotky a netrvalo dlouho a začalo si o tom okolí šuškat.

V tuto chvíli se posměškům nevyvarovala ani Michalova sestra, která se tak stala obětí, aniž by o tom věděla. I tento případ nakonec skončil řekněme dobře pro Michala i jeho sestru, neboť fotek si všiml jeden z vyučujících na základní škole a vše předal k dalšímu řešení vedení školy.

5 Trestná činnost – Kyberkriminalita

Kyberkriminalita neboli trestná činnost v online prostředí neustále narůstá, nedaří se jí nijak stabilizovat. V online prostředí se u jedince může měnit chování například je jedinec více důvěřivý až naivní, dochází zde ke ztrátám zábran, překračují se hranice, které jsou pro nás v reálném světě nedosažitelné (Smejkal 2018, s. 8–10).

Stejně jako odlišujeme šikanu od kyberšikany musíme odlišit kyberkriminalitu od klasické kriminality. Máme zde mnoho úskalí, ale jako hlavní je právě její neustálý dynamický vývoj, kdy je zapotřebí pružně reagovat i v patřičné legislativě. Trestný zákoník sice umí pojmenovat trestné činy, které se ke kyberkriminalitě vážou, ale samotný pojem tam nenajdeme. Kyberkriminalita je tedy forma páchání trestní činnosti v kyberprostoru, ať už se jedná o vydírání, podvody, či jinou trestnou činnost (Polách 2001).

První samostatné oddělení kybernetické kriminality České republiky založil kpt. Ing. Jiří Dastych. Skupina se zabývala hlavně útoků na data, problémem dětské pornografie a zároveň se začala zaměřovat na spolupráci se zahraničím (Polách 2001).

Empirická část

6 Cíl bakalářské práce a průzkumné otázky

Cílem empirické části bakalářské práce je zjistit míru zastoupení rizikových faktorů spojených s užíváním internetu na vybraném výzkumném vzorku žáků 2. stupně základních škol.

K vyhodnocení míry zastoupení rizikových faktorů autorka bakalářské práce formulovala 3 průzkumné otázky, které chce zodpovědět na základě analýzy odpovědí získaných v dotazníkovém šetření mezi žáky 2. stupně ZŠ:

- 1) Znájí žáci rizika, která se na internetu vyskytují?
- 2) Je největším rizikovým faktorem používání sociálních sítí?
- 3) Vědí žáci, kam se obrátit v případě, že se jich riziko internetu dotklo?

6.1 Použitá metoda, průběh šetření a průzkumný vzorek

V rámci textu této práce, průzkumu a jeho hodnocení, byla zvolena metoda kvantitativního dotazníkového průzkumu. Z pohledu autorky bakalářské práce bylo vhodné oslovit co možná nejširší spektrum dotazovaných, a to zejména proto, že mnohé sociodemografické ukazatele se v jednotlivých krajích liší. Mezi ty nejzásadnější diference lze zařadit životní úroveň, nezaměstnanost, zadluženost, preferovaná pracovní odvětví v dané lokalitě, ale částečně i obtížně uchopitelné rozdíly v mentalitě dotazovaných, které mohou pramenit z rodinného zázemí a specifických kulturních aspektů.

Autorka práce se proto snažila o sběr dat z celé republiky – tak, aby výsledek průzkumu byl co možná nejvíce relevantní a vypovídal o situaci v rámci celé ČR, nikoliv o několika vybraných krajích. Tím by byla sesbíraná data penalizována a jejich vypovídací hodnota by neodrážela plně skutečnost reflektující data ze všech krajů – tedy z celé ČR, jak již bylo řečeno.

Samotný dotazník byl sestaven tak, aby odrážel zkoumané skutečnosti s cílem sestavit reprezentativní vzorek, a to alespoň v rámci možností v kontextu této bakalářské práce. Sběr dat probíhal výhradně prostřednictvím specifických skupin na sociálních sítích a rovněž za pomoci osobních kontaktů autorky tohoto textu – tyto se nachází v celé ČR. Dotazník byl vytvořen v online prostředí (www.cli4survey.cz), kde probíhalo i vlastní šetření.

Dotazník byl sestaven z 24 otázek zaměřených k tématu bakalářské práce. Pro zjištění, zda byly položky dotazníku správně a srozumitelně formulovány, byl dotazník zaslán zkušebnímu

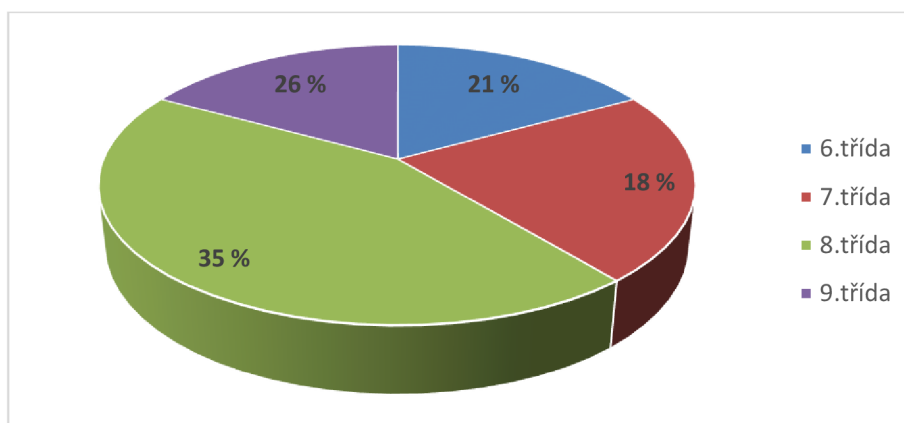
vzorku respondentů v rámci předvýzkumu. Jednalo se o žáky 2. stupně základní školy, kam chodí dcera autorky. Žáci konstatovali, že položky dotazníku pochopili a dokázaly na ně bez problémů odpovědět, proto nebyla potřeba dotazník měnit.

Vyhodnocení kvantitativního sběru dat poskytuje pro text bakalářské práce i poměrně překvapivá zjištění. O to je hodnotnější. Níže je uveden souhrn otázek, na které respondenti odpovídali. Zároveň je třeba zdůraznit, že dotazník byl po celou dobu anonymní, systém sběru dat byl nastaven tak, aby byl v souladu s GDPR, a tedy nebyla shromažďována data, která by mohla vést k identifikaci jednotlivých respondentů.

Průzkumu se zúčastnilo celkem 244 respondentů a v rámci tohoto pemeza byly zastoupeny všechny kraje České republiky. Sběr dat probíhal v první polovině roku 2022.

6.2 Výsledky šetření

Otázka č. 1: *Do jaké třídy ZŠ chodíš?*

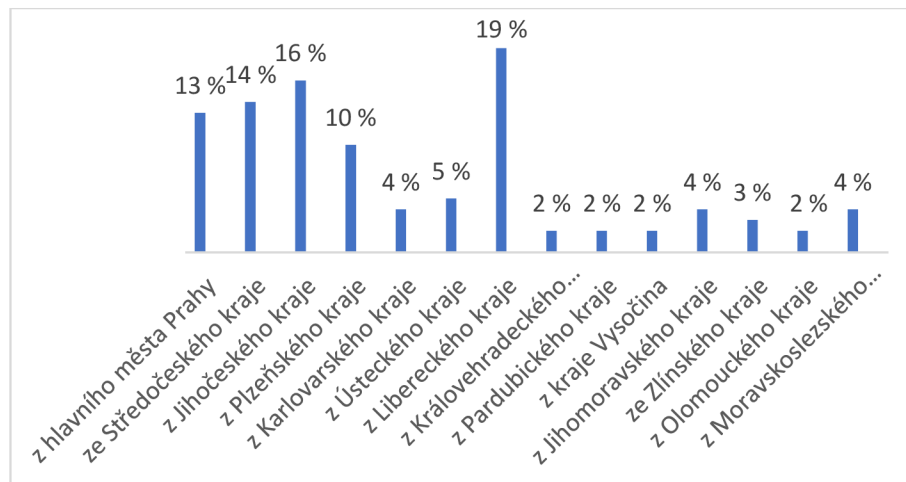
Graf 1: Žáci ve třídách

Z prezentovaného grafu je patrné, že nejvíce zastoupenou skupinou byli žáci osmého ročníku, přesto, účast respondentů z dalších ročníků 2. stupně základní školy je dostatečně vypovídající.

Žáci 8. a 9. ročníku jsou všichni starší 13 let, a podle nastavených pravidel jsou oprávněni sami zakládat a vlastnit uživatelské účty na většině sociálních sítí. Jak bylo uvedeno v teoretické části je věková hranice 13 let v podstatě jen formální překážkou, nicméně pro průzkum považuji za důležité, že tato věková kohorta nemusí při zakládání svých uživatelských účtů upravovat datum svého narození tak, aby vyhovovalo podmínkám provozovatelů sociálních sítí,

a případně agresor má tedy přístup k informaci, kolik je dotyčnému uživateli let. Jakkoli je tento údaj v rámci sociálních sítí nespolehlivý.

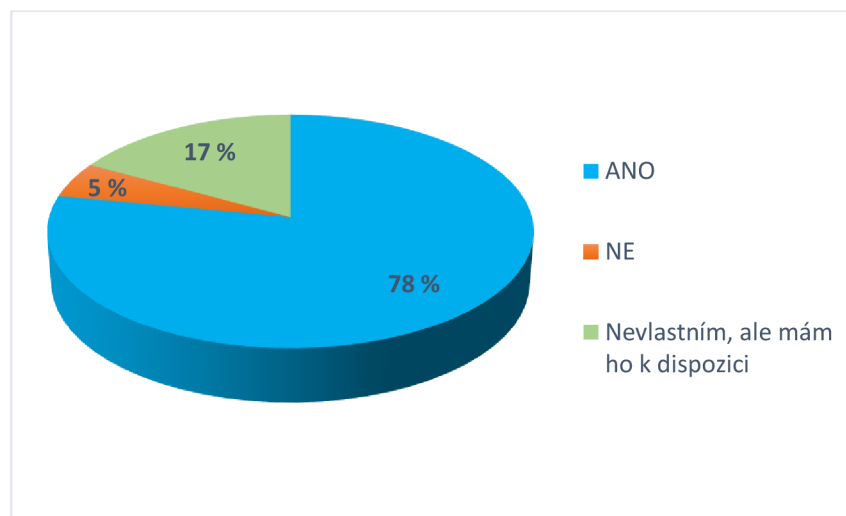
Otázka č. 2: Z jakého kraje pocházíš?

Graf 2: Kraje

Autorka této bakalářské práce pochází z Libereckého kraje, což je patrné i na výše uvedeném grafu (a tím možností jeho distribuce). Přesto se podařilo distribuovat dotazníkový průzkum do všech krajů. Z pohledu metodiky průzkumu se takto sesbíraná data mohou zdát nevyvážená, v kontextu tohoto textu však lze označit vytěžená data za dostatečně vypovídající a hodnotná pro další práci s jejich výsledky.

Otázka č. 3: Vlastníš počítač, notebook, tablet nebo chytrý telefon?

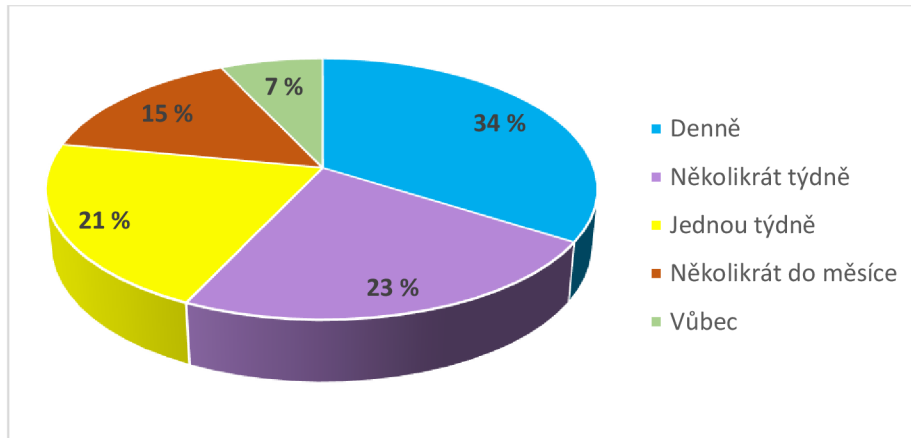
Graf 3: Používaná počítačová technika

Je zřejmé, že většina respondentů, tj. 78 % má vlastní ICT techniku. Ukazatel může být hodně ovlivněn distanční výukou, kdy se žáci nemohli vzdělávat prezenčně, museli se povinně zúčastňovat distanční výuky, distančně museli plnit i domácí úkoly a rodičům tak nezbylo než žákům zajistit potřebné vybavení.

Vlastnictví ICT techniky zvyšuje volnost dítěte v pohybu na sociálních sítích a kyberprostoru obecně. Rodiče mají horší kontrolu nad tím, co dítě na svém zařízení dělá, s kým si dopisuje, kolik času v online světě tráví. Všechny tyto faktory zvyšují riziko, že dítě v online světě dojde v důsledku nevhodného nebo lehkomyšlného chování nějaké psychické újmy. Proto tato čísla autorka vnímá jako varující, a to i přes to, že vlastnictví ICT přináší mnoho benefitů jak pro dítě samotné, tak pro jeho rodiče a rodinný život vůbec (Muller 2014, s. 97nn).

Muller (2014, s. 98) také uvádí, že v USA v r. 2008 mělo vlastní mobilní telefon 71 % dospívajících ve věku 12–17 let.

Otázka č. 4: Jak často jsi připojen k internetu?

Graf 4: Čas strávený na internetu

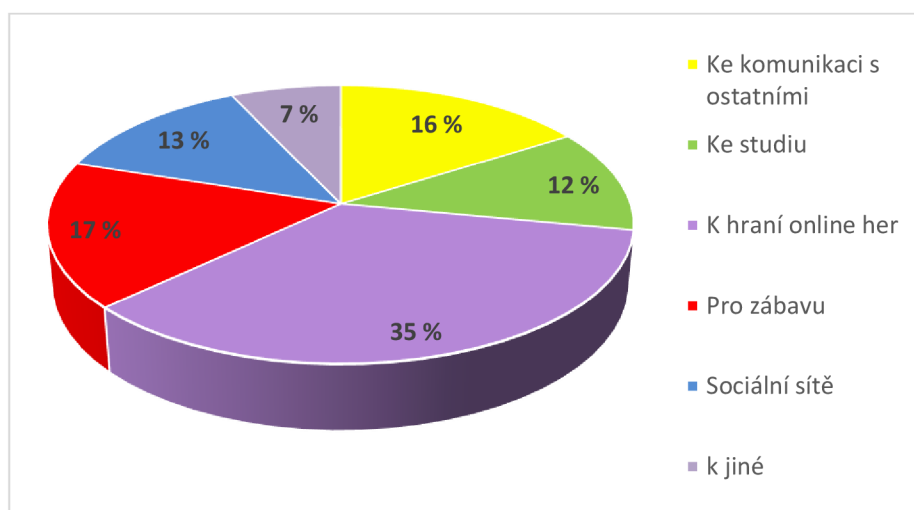
Při pohledu na graf výše je nejzajímavějším údajem, možná paradoxně, skupina respondentů, která není připojena k internetu vůbec nebo se připojuje pouze několikrát do měsíce. Pospolně tak tvoří téměř 1/4 tázaných, kteří, jak z dotazníku plyne, považují internet a sociální média za nepříliš důležitá v rámci jejich nazírání světa a osobního rozvoje.

Na druhou stranu u 78 % respondentů tvoří užívání internetu a sociálních médií za naprosto přirozenou součást jejich životů. Bylo by zajímavé zjistit, zda jsou to ti samí respondenti, kteří vlastní ICT, či zda se jedná jen o falešnou korelaci.

Množství času stráveného online je zajímavé nejen z pohledu rizika ohrožení, ale i z pohledu posouzení závislosti dítěte na internetu. Ačkoliv prostý údaj o množství času stráveném v kyberprostoru není sám o sobě vypovídající, důležité také je, co dítě na sítích dělá a k čemu je využívá (Viz Otázka č. 6).

Miovský a Bachárová (2016) uvádí k hranici závislosti následující: „Skutečnou závislostí trpí poměrně málo dětí, mnohem častěji jde o takzvané problémové užívání komunikačních běžné. Často se jako nebezpečná hranice uvádí 36–40 hodin zábavy a komunikace na internetu týdně, to znamená 5–6 hodin denně“.

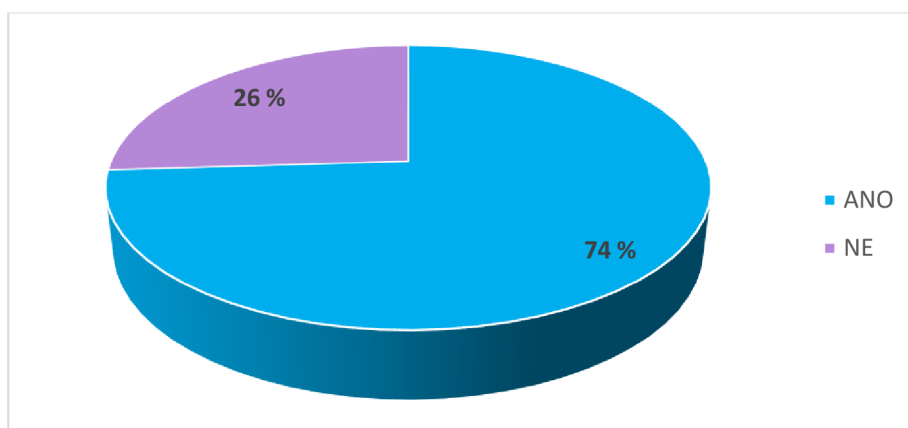
Otázka č. 5: K jaké činnosti internet nejčastěji používáš?

Graf 5: Využívání internetu

Z grafu je patrné, že respondenti tráví nejvíce času hraním online her, a nikoliv na sociálních sítích, což se liší od běžných očekávání, která se tímto ukazují jako nepodložená. Nicméně, po vyhodnocení diverzifikace konkrétních otázek, můžeme konstatovat, že užívání sociálních sítí protíná minimálně odpovědi „ke komunikaci s ostatními“, „pro zábavu“ a „sociální sítě“. Součet těchto kategorií poté tvoří cca 46 % respondentů, kteří v kontextu výše uvedeného nutně sociální sítě využívají, byť své působení na internetu definovali různě.

Otázka č. 6: Používáš sociální sítě?

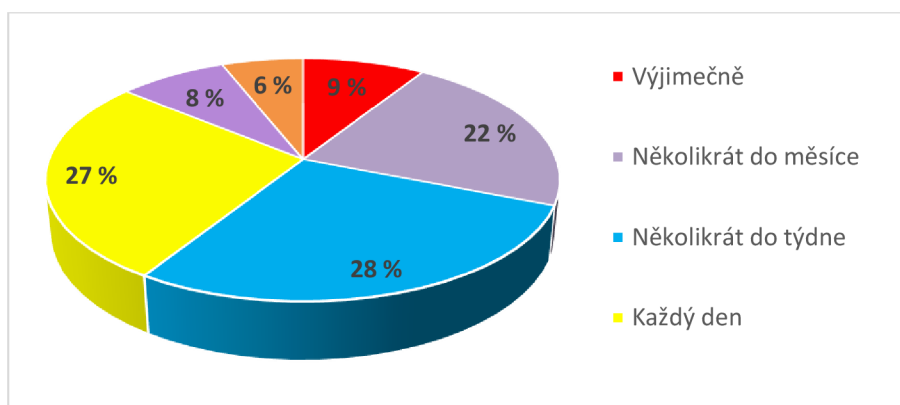

Graf 6: Použití sociálních sítí

Výše uvedený graf potvrzuje relevanci teze zmiňované v komentáři u předchozích hodno.

74 % respondentů je výsledek podobný výsledku podobného výzkumu Muller (2014), která došla k podobnému závěru jako autorka práce: Ze statistik vyplývá, že 73 % amerických teenagerů s přístupem k internetu využívá sociální sítě, což je oproti předchozím průzkumům výrazné navýšení“.

Otázka č. 7: Na předchozí otázku jsi odpověděl(a) ano. Dopln, jak často:

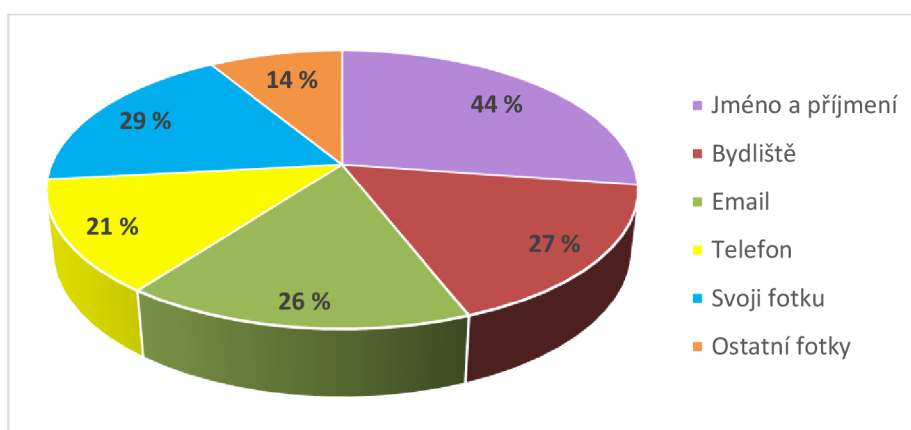
Graf 7: Jak často jsi na sociálních sítích

Uvedená data se nijak zásadně nevymykají předchozím grafům, považujeme za důležité zmínit, že kumulativně se na sociálních sítích realizuje denně 41 % respondentů, potažmo 69 %, bereme-li v úvahu i odpověď „několikrát do týdne“. Tedy uživatelé, kteří mají účty na sociálních sítích, se k nim připojují téměř denně. I to ukazuje, jak důležité místo v životě teenagerů sociální sítě mají.

Na základě odpovědí na výše uvedenou otázku je zřejmé s jak zásadním problémem v rámci trávení volného času žáků na internetu se potýkáme. Právě online komunikace pomocí sociálních sítí se stala na internetu dominantní a také díky tomu nám ukazuje, proč je tolik žáků, ale i lidí, online defacto ve dne v noci.

Důvod proč žáci tráví tolik času online může spočívat i v tom, že žáci ve svém volném čase příliš nesportují ani netráví čas s reálnými přáteli. Naplnění potřeby sounáležitosti a lásky, ocenění a seberealizace si pak nahrazují časem, který tráví u internetu.

Otázka č. 8: *Jaké veřejné informace (informace o tobě, které každý vidí) o sobě máš uvedeny na sociální síti? (můžeš vybrat i více možností)*

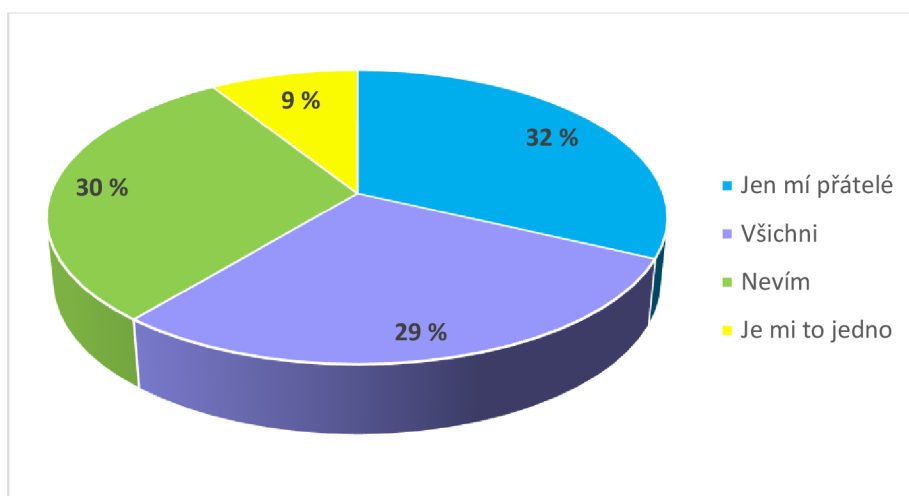

Graf 8: Co na internetu zveřejňuješ

Na grafu č. 8 je patrný poměrně pozitivní vývoj, neboť v době, kdy sociální sítě dobyly český internet, většina populace si nebyla vědoma faktu, že prostřednictvím internetu a zejména sociálních sítí o sobě sdílí až těžko pochopitelné penzum informací, které by mohlo být zneužito proti nim.

Přesto, že zmíněný graf není z pohledu zachování soukromí – potažmo ubránění se negativním jevům souvisejícím s účastí na sociálních sítích – nikterak vynikající, stále ještě většina respondentů sdílí na sociálních sítích dostatek údajů k tomu, aby si je potenciální agresor mohl pohodlně vystopovat a jejich osobní údaje snadno zneužít. Lze konstatovat, že digitální gramotnost respondentů má vzestupnou tendenci, ale stále není tak vysoko, jak by bylo žádoucí.

Otázka č. 9: *Kdo všechno se může podívat na informace, které uveřejňuješ na sociální síti?*

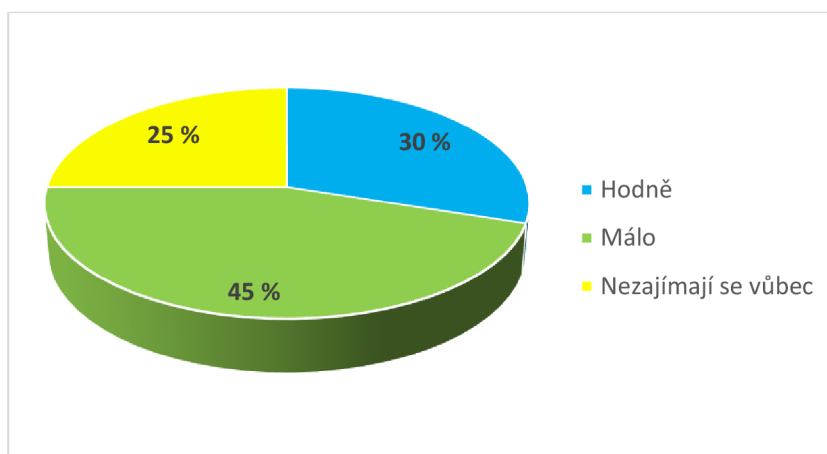

Graf 9: Informace uveřejněné na sociálních sítích

Odpovědi respondentů na tuto otázku mohou vyvolávat obavy, v zásadě kopírují výsledky předešlé otázky. Své údaje si chrání jen asi 1/3 z nich, neboť pouze 32 % z nich uvedlo „pouze mí přátelé“.

Ostatní odpovědi lze kumulativně hodnotit minimálně jako nezodpovědné, ne-li nebezpečné. Přitom, stejně jako v předchozím případě, by stačila jednoduchá kontrola a edukace ze strany rodičů, kteří by dítěti mohli pomoci uchovat osobní údaje v tajnosti, aby s nimi nenakládalo lehkovážně.

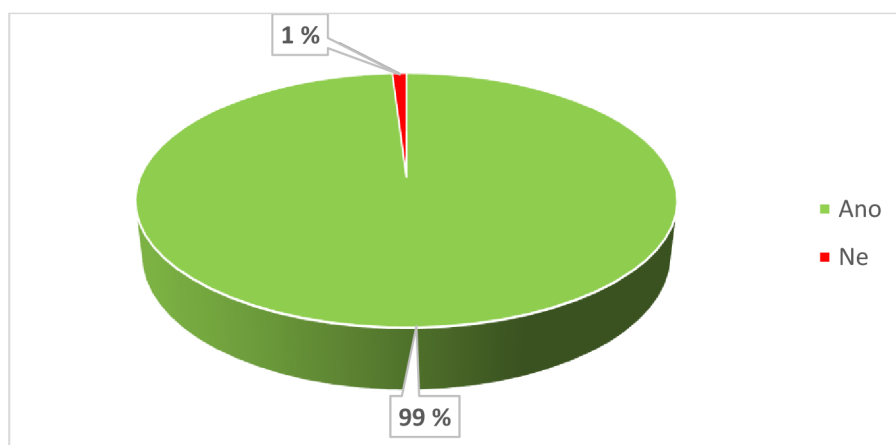
Otázka č. 10: *Jak se tvoji rodiče zajímají o to, co děláš na internetu?*

Graf 10: Zájem rodičů, co dělají děti na internetu

Graf č. 10 vypovídá zejména o zájmu rodičů tázaných respondentů a kumulativní hodnota 70 % rodičů, kteří se zajímají „málo“ či „vůbec“ je v kontextu celého textu poměrně znepokojivým zjištěním. A opět jen ilustruje problémy vyhodnocené v předešlých 2 otázkách a ukazuje, že osvěty v oblasti digitální bezpečnosti navzdory jejímu nárůstu po roce 2020, stále není dostatek a nasvědčuje potřebu vzdělávat jak rodiče, tak děti.

Otázka č. 11: *Viš, jaký je rozdíl mezi hardwarem a softwarem?*

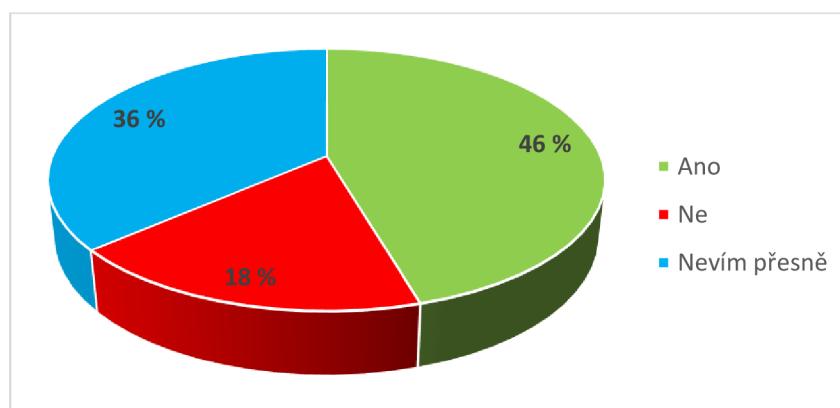

Graf 11: Rozdíl mezi hardwarem a softwarem

Při pohledu na výše prezentovaný graf je vhodné si všimnout odpovědí respondentů, kteří v 99 % odpověděli, že ví, jaký je rozdíl mezi hardwarem a softwarem. K tomuto porovnání se autorka ještě vrátí v komentáři k další otázce.

Získané odpovědi však ilustrují převahu vzdělání dětí v technické oblasti IT technologií na úkor měkkých dovedností, které jsou však neméně důležité.

Otázka č. 12: *Viš, co znamená slovo kyberšikana?*

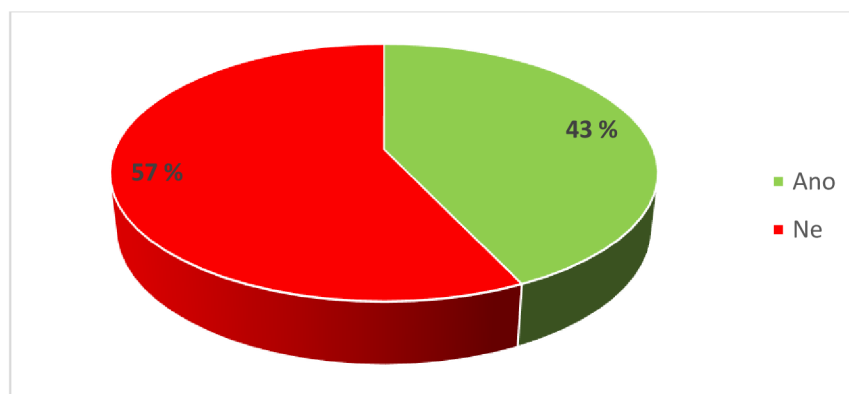

Graf 12: Pojem slova kyberšikana

V kontextu výše uvedeného grafu je vhodné si všimnout respondentů, kteří v 18 % odpověděli, že neví, co je kyberšikana. Dalších 36 % neví přesně. To nutně není dobrý výsledek pro pedagogické pracovníky na úrovni základních škol, kteří by se měli touto problematikou zabývat.

Nacházíme se v době, kdy rodiči respondentů průzkumu, na kterém je postaven tento text, žili v době, kdy oni sami se s podobnými sociálně-patologickými jevy na internetu nemohli setkat, a proto je pro ně velmi obtížné jim porozumět. V dnešních dnech však již mnoho vědeckých studií dospělo k závěru, že internet a zejména sociální sítě jsou s to velmi zásadně ovlivnit vnímání prepubescentů a pubescentů. A to převážně negativně.

Otázka č. 13: *Setkal(a) jsi se s kyberšikanou?*

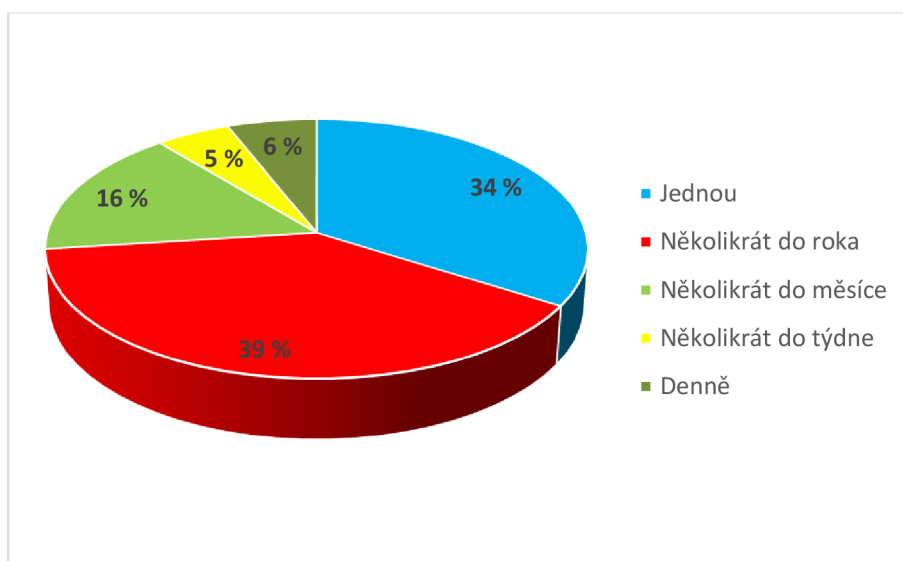

Graf 13: Kyberšikana na sociálních sítích

Poměrně alarmující číslo plyne z další části průzkumu, v níž byla reflektována otázka, zda se respondenti setkali se šikanou na sociálních sítích. Plných 43 % z nich uvedlo, že se s tímto negativním jevem setkalo. A toto zjištění není nijak překvapivé. Výzkum v oblasti sextingu u českých dětí provedeným v letech 2018 a 2019 Szotkowským a kol. ukazuje velmi podobná čísla (Szotkowski a kol. 2020, s. 148 nn).

A obojí je alarmující. Ukazuje, jak zranitelné děti v kyberprostoru jsou a jak máme mezery ve vzdělávacím systému, co se týče digitální gramotnosti.

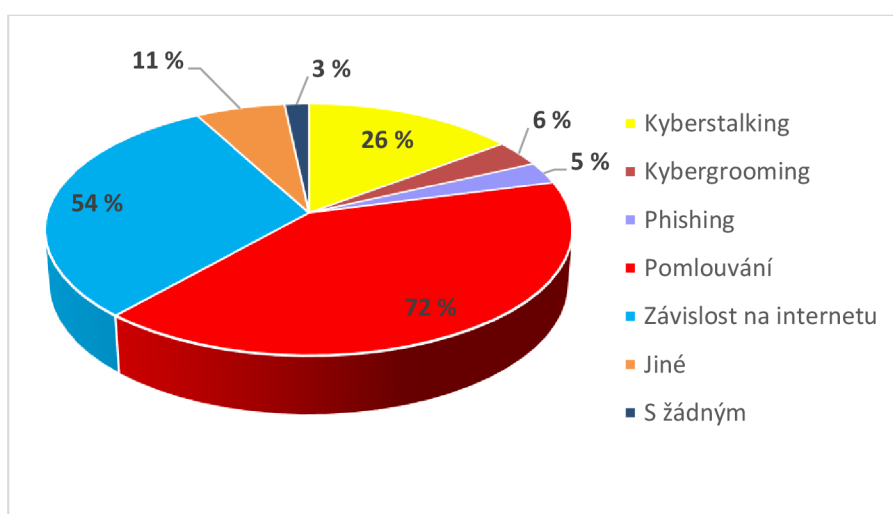
Otázka č. 14: *Na předchozí otázku jsi odpověděl(a) ano. Doplň, jak často?*

Graf 14: Jak často bylo setkání s šikanou na sociálních sítích

V komparaci s výše získanou hodnotou 43 % respondentů, kteří se setkali se šikanou prostřednictvím sociálních sítí není zcela relevantní posuzovat frekvenci. Přesto je vhodné zmínit, že plným 66 % se tak děje opakovaně. Jedná se o velmi alarmující číslo, které by si dle autorky tohoto textu a jejích dosavadních zjištění zasloužilo opatření v podobě systematické změny a zvýšeného zájmu ze strany jak MŠMT, tak i ředitelů, pedagogů a krizových interventů ZŠ.

Otázka č. 15: *S jakými riziky mimo Kyberšikanu, jsi přišel do styku? (můžeš vybrat i více možností)*

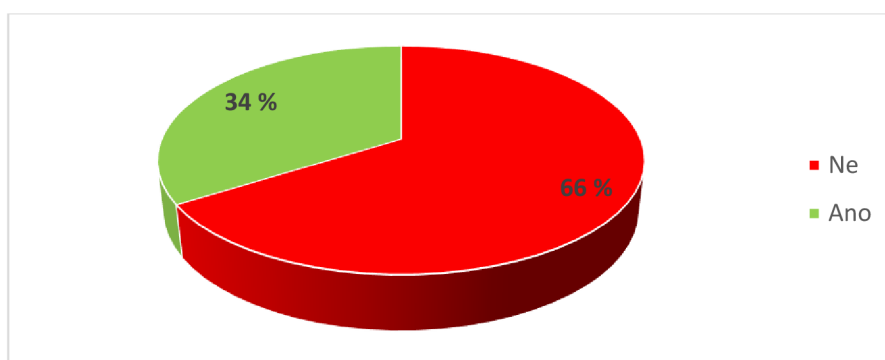

Graf 15: Rizika na internetu

Při pohledu na výše prezentovaný graf jsou poměrně alarmující čísla, neboť jen 3 % respondentů se nesetkala s žádnými negativy internetu.

Za velký problém považuje autorka výsledek závislosti na internetu, kdy k tomuto se přiznalo 54 % respondentů, kdy každá závislost s sebou nese další negativa. Opomenout nesmíme ani červenou část grafu, která ukazuje, že kyberšikana je nejen reálný problém, ale dokládá i její značnou rozšířenost. Podíváme-li se na kyberstalking, který se v grafu objevuje na třetím místě, tak se musíme zamyslet nad tím, že jednání v nejzávažnějších formách považované za trestně právní jednání, je mezi dětmi rozšířen do takto vysoké míry.

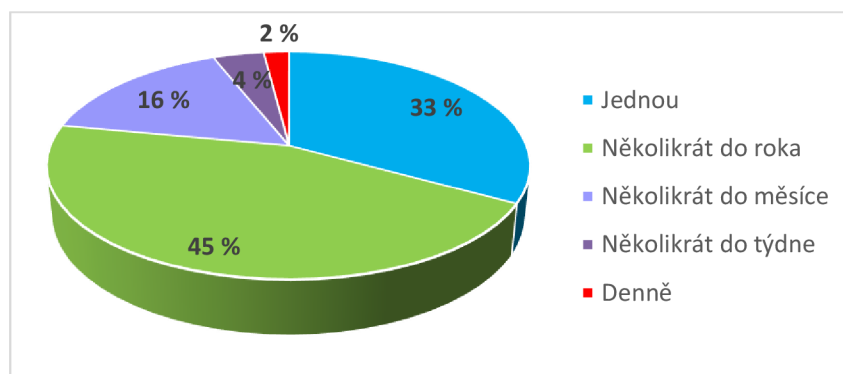
Otázka č. 16: *Byl(a) jsi někdy kontaktován lidmi, kteří po tobě požadovali zaslat obsah se sexuálním tématem nebo měli nemravné návrhy?*

Graf 16: Nemravné návrhy

Z pohledu trestního práva se v mnoha případech jedná o vydírání. Z průzkumu plyne, že oběťmi tohoto protiprávního jednání mohlo být až 34 % respondentů.

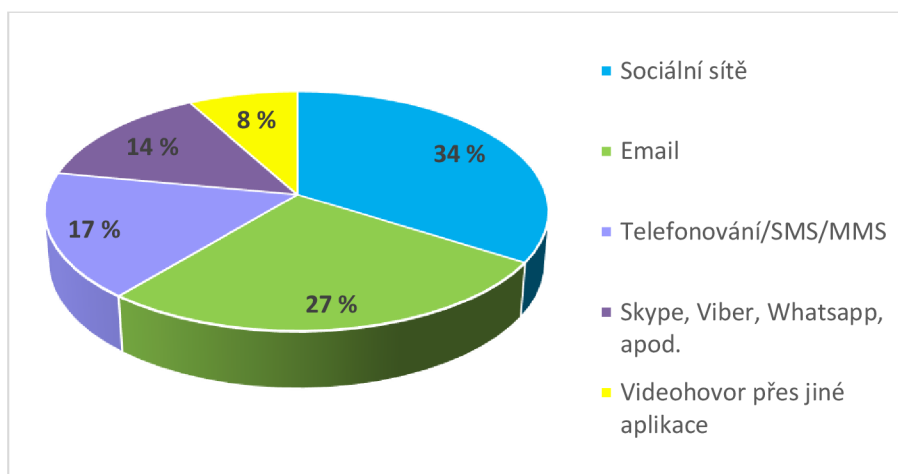
Otázka č. 17: *Na předchozí otázku jsi odpověděl(a) ano. Dopln, jak často?*

Graf 17: Četnost zasilání nemravných návrhů

Zde je na místě otázka, zda má četnost zasílání nemravných návrhů nějakou souvislost s pohlavím dítěte. Autorka v rámci dotazníku pohlaví dětí kvůli zachování vyšší úrovně anonymity nezjišťovala. Nicméně z dat, které uvádí například Szotkowski (2020, s. 215) třeba v případě realizace sextingu není souvislost s pohlavím dítěte nijak významná.

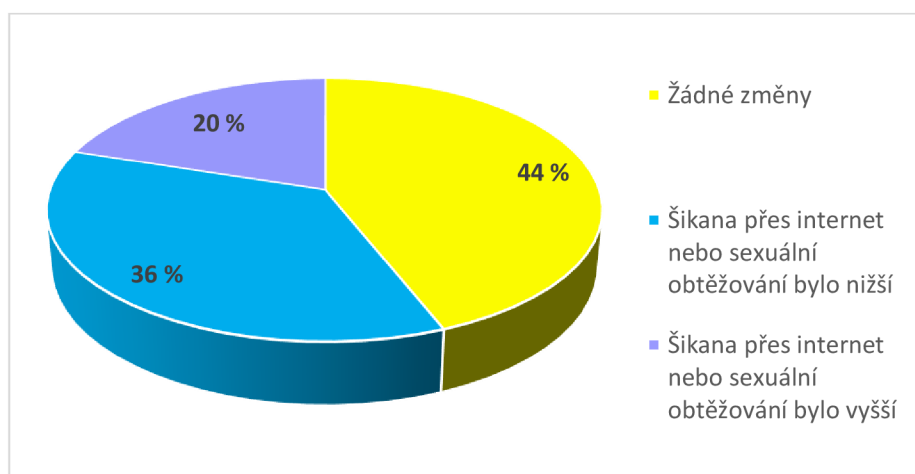
Otázka č. 18: *Jakým způsobem jsi byl(a) tímto člověkem (lidmi) osloven(a) nejčastěji?*

Graf 18: Nejčastější oslovení

Výše uvedené hodnoty ukazují, jak značnou sílu v oblasti sociální interakce na internetu mají právě sociální sítě a jak častou jsou agresory zneužívány.

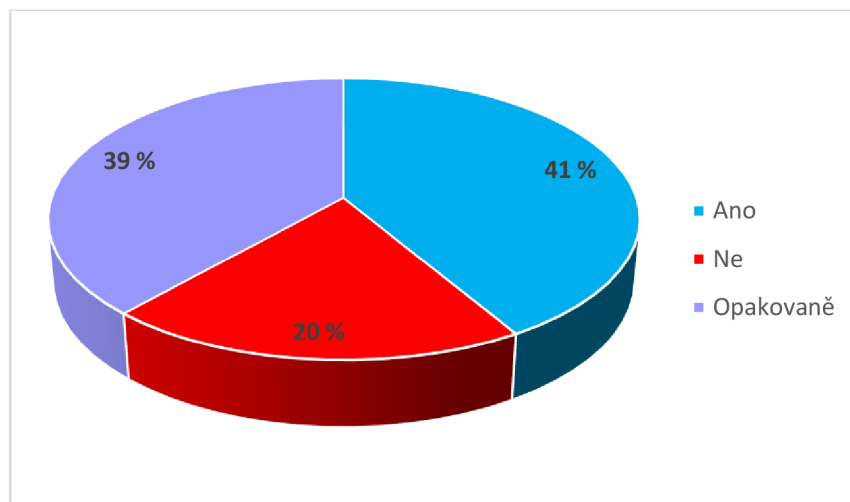
Otázka č. 19: *Pocíval(a) jsi změny například v častějším obtěžování v době distanční výuky?*

Graf 19: Změny v rámci distanční výuky

Z pohledu výše prezentovaného grafu lze, patrně mylně, podlehnout dojmu, že nedošlo k zásadním změnám ve vztahu k dříve prezentovaným odpovědím znázorněným v grafech. Tento pohled je však objektivně lichý, neboť plných 20 % respondentů pocítilo, že šikana přes internet nebo sexuální obtěžování dosáhlo vyšší úrovně než před dobou distanční výuky.

Otázka č. 20: *Setkal(a) jsi se se zesměšňováním učitelů při distanční výuce?*

Graf 20: Vliv distanční výuky

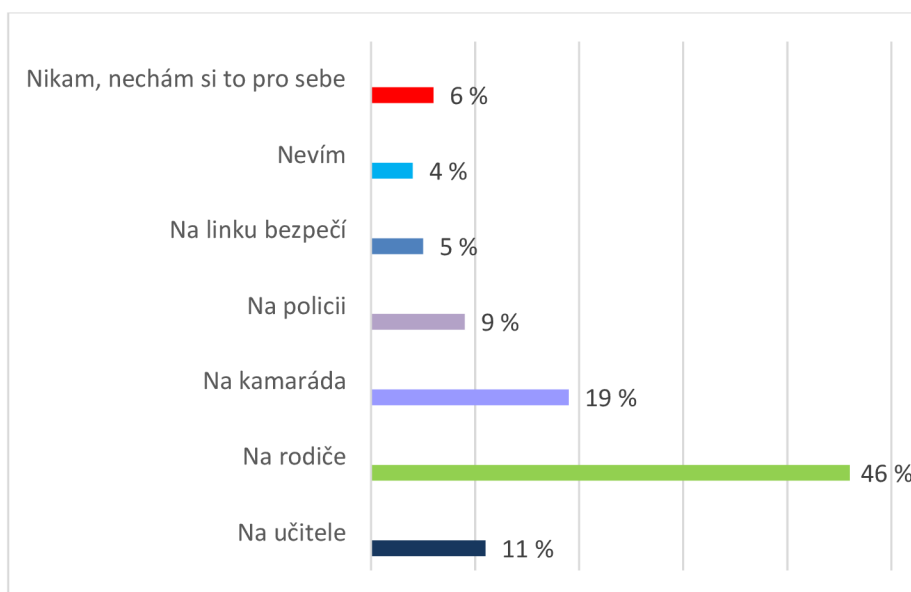
Dalším rozměrem, který souvisí s kyberšikanou je rovněž zesměšňování učitelů při distanční výuce. Lze to definovat jako jev, který dehonestuje pedagoga, a zároveň podněcuje, vlivem jednotlivce, celý kolektiv k napodobování či adoraci tohoto druhu chování. V rámci dotazníkového průzkumu byl tento specifický jev zaznamenán u 80 % respondentů.

Na první pohled je to alarmující číslo, je však nutné si uvědomit, že žáci mají k dehonestujícímu chování směrem k učitelům tendence i v reálném životě, a že v době distanční výuky velmi pravděpodobně jen přenesli do online prostředí své zvyky ze školních lavic. Zatímco ve škole by se učitelům smáli za záda, nebo je pomlouvali o přestávce, v době online výuky k tomu využili pro v tu chvíli jediný kontakt, který měli – ten na internetu.

Podobný jev v souvislosti se internetem pojmenovává i Vybíral (2005, s. 274).

Autorka tím nechce jakkoli situaci zlehčovat, jen nabízí její vysvětlení. Je samozřejmé, že by se nic takového dít nemělo a je třeba s ohledem na situaci s žáky pracovat a ukázat jim nepřipustnost takového jednání.

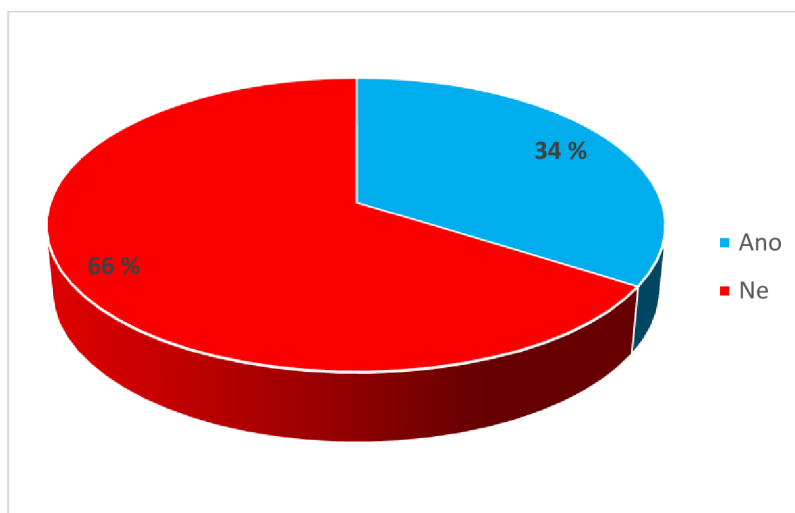
Otázka č. 21: *Kam by ses obrátil(a), kdyby tě někdo šikanoval v prostředí internetu?*

Graf 21: Hledání pomoci

Za veskrze pozitivní lze považovat 46 % žáků/respondentů, kteří by se v případě, že by je někdo v prostředí internetu šikanoval, obrátili na rodiče. Stejně pozitivně působí i fakt, který rovněž plyne z průzkumu, že pouhých 6 % žáků/respondentů by si popsany negativní jev nechalo pro sebe.

Otázka č. 22: *Už jsi v minulosti někoho šikanoval(a) prostřednictvím internetu?*

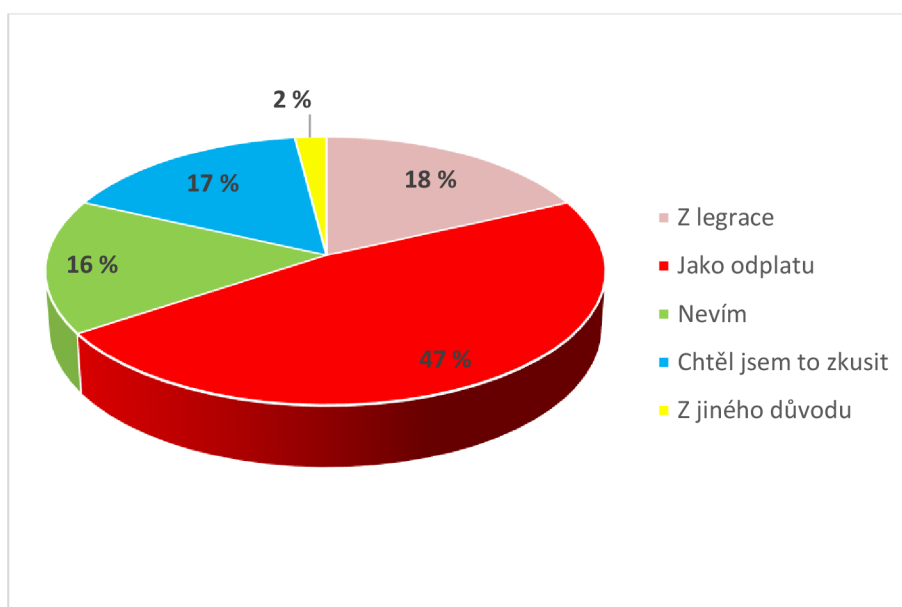

Graf 22: Šikana

Výše položenou otázku, a především odpovědi na ni, lze považovat, do značné míry, za prvek kvantitativního šetření, který validuje předchozí odpovědi. Lze tak usuzovat z prostého faktu, že anonymní respondenti spontánně doznávají negativní společenský jev, který pramení z jejich subjektivního zájmu, a který na ně vrhá nepříliš dobrý dojem. Pokud by koncepcí dotazníku bylo možno jednotlivé respondenty identifikovat, pak by velmi pravděpodobně došlo k velmi výraznému zkreslení celého průzkumu.

Zároveň komparace s údaji o tom, kolik z respondentů se někdy stalo obětí kyberšikany, dokládá proměnlivost rolí obětí – agresor a přepínání účastníků mezi oběma póly. V jedné situaci je jeden a ten samý jedinec obětí, v jiné se sám stává agresorem.

Otázka č. 23: *Na předchozí otázku jsi odpověděl(a) ano. Uveď, proč jsi to dělal(a):*

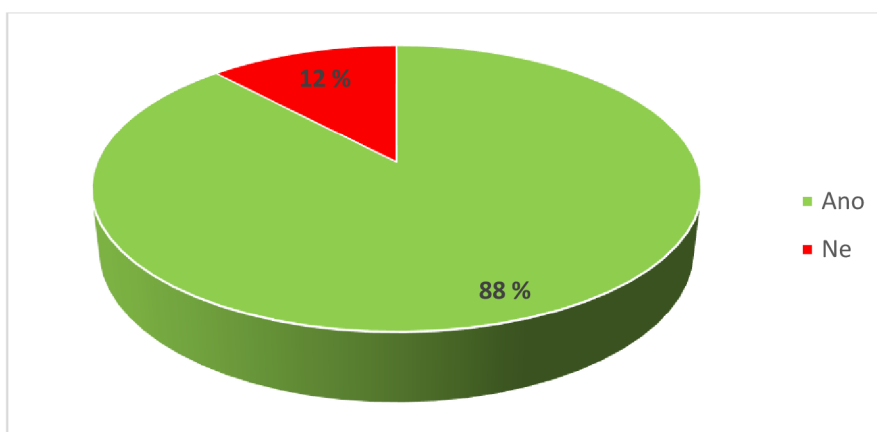

Graf 23: Důvod šikany

Graf č. 23 poprvé zmiňuje důvody, z jakých pachatelé šikany, či v kontextu tohoto textu, kyberšikany, jednali tak, jak jednali.

Závěry jsou kontroverzní. Plných 47 % respondentů odpovědělo, že jejich motivací byla odplata. Rovněž zbytek segmentace odpovědí nenapovídá jakékoliv legitimizaci jejich důvodů pro jejich jednání. Jediný respondent, který zvolil možnost „Z jiného důvodu“ k tomu uvedl jako primární motivaci nudu. Ukazuje se, jak obtížné je pro děti přenést do kyberprostoru i své emoce a empatii, a jak je ani zkušenost z vlastní role oběti od podobného jednání neodradí.

Otázka č. 24: *Porozuměl(a) si všem otázkám v tomto dotazníku?*

Graf 24: Srozumitelnost

Graf č. 24 posloužil v rámci průzkumu k vyhodnocení, zda respondenti porozuměli všem otázkám v dotazníku. Komparativní analýzou vybraných otázek lze poté dospět k závěru, že v přímé souvislosti s otázkou (resp. grafem) č. 10 – otázka „Víš, co znamená slovo kyberšikana?“ – tomu tak nebylo ve všech případech.

Přes tyto nuance lze, z pohledu autorky průzkumu a celé bakalářské práce, hodnotit výše prezentovaný průzkum v podobě kvantitativního sběru dat prostřednictvím dotazníků jako dostatečně vypovídající.

6.3 Průzkumná zjištění

Po vyhodnocení odpovědí může autorka bakalářské práce odpovědět na formulované průzkumné otázky.

1) Znají žáci rizika, která se na internetu vyskytují?

Průzkum ukázal, že žáci i jejich rodiče rizika buď přímo neznají, anebo je zcela ignorují. Usuzovat tak můžeme z odpovědí na otázky č. 8 a 9, z nichž je patrné, že respondenti téměř necenzurují sdílené osobní informace. Z otázky č. 8 vidíme, že sdílí mnohem více a podrobnějších informací, než je třeba pro sociální sítě relevantní. Otázka č. 9 dokládá, že jen 1/3 respondentů informace omezuje alespoň na skupinu svých přátel, zbylé 2/3 je nechávají k dispozici veřejně.

Z odpovědí na otázku č. 10 vyplývá, že rodiče důsledně kontrolují to, co jejich potomci na sítích dělají jen v 30 % případů. I toto číslo lze interpretovat tak, že 2/3 rodičů si rizika internetu neuvědomují, anebo je v rámci svých rodičovských pravomocí neřeší.

2) Je největším rizikovým faktorem používání sociálních sítí?

Ano, tuto otázku průzkum jednoznačně prokázal.

Nepřímé indicie o riziku na sociálních sítích nalezneme v otázkách č. 5, 6, 7, 13, 14, 15 a 16, které ilustrují množství času strávených v prostředí sociálních sítí a míru zkušenosti s nežádoucím chováním, s nímž se na internetu respondenti setkali, které jsou v korelaci.

Přímou souvislost pak dokládá otázka č. 18, která se ptá jmenovitě na to, kde byli respondenti agresorem osloveni. A právě zde se jednoznačně ukazuje převaha kontaktů navázaných právě prostřednictvím sociální sítě.

3) Vědí žáci, kam se obrátit v případě, že se jich riziko internetu dotklo?

Analýza odpovědí na otázku č. 21 jednoznačně prokázala, že žáci znají správný postup, na koho se obrátit v případě, kdy se jich dotknou rizika internetu.

Problém, který by si zaslouhoval hlubší analýzu, zejména empirickou, však je, zda to v případě potřeby nebo ohrožení pomoc skutečně vyhledají a znalost správného postupu uplatní. V rámci dostupných materiálů zaměřených například na výzkum Sextingu mezi českými žáky základních škol se však ukazuje, že žáci vyhledají pomoc opravdu jen v těch nejtěžších případech. (Kopecký, Szotkovský, 2017).

7 Diskuse

Stěžejním krokem této bakalářské práce bylo zodpovězení tří základních průzkumných otázek, jež byly v zadání práce formulovány: *Znají žáci rizika, která se na internetu vyskytují? Je největším rizikovým faktorem používání sociálních sítí? Vědí žáci, kam se obrátit v případě, že se jich riziko internetu dotklo?*

Data z průzkumu realizovaného v rámci této bakalářské práce přináší některá zajímavá zjištění. Jedním z nich jsou výsledky vyhodnocení odpovědí na otázku č.5: *„K jaké činnosti internet nejčastěji používáš?“* Na níž více než 1/3 respondentů odpověděla, že internet využívá zejména k hraní online her. Tato skutečnost je ale v nesouladu s osobní zkušeností autorky práce i výsledky jejího předvýzkumu, z něhož jednoznačně vyplývá, že primárně je internet využíván k interakcím na sociálních sítích. Tento nesoulad si autorka vysvětluje vyšším zastoupením chlapců ve skupině respondentů, kteří tráví více času hraním her než dívky. A jejich převaha tak mohla zkreslit výsledky v této otázce.

Další data získaná z průzkumu ukazují, že žáci rizika internetu buď neznají, nebo nereflektují. 2/3 z nich nehlídají, kteří uživatelé mají přístup k jejich osobním datům, která o sobě uvádějí na sociálních sítích. 29 % respondentů nechává svá data k dispozici zcela veřejně, 30 % neví, kdo je uvidí. Což je jen těžko pochopitelné.

Navíc i oněch 32 % dotazovaných, kteří sdílí své osobní údaje jen se svými přáteli, se v jistém ohledu chová rizikově: z předkládané práce víme, že agresor v případě sextingu, kybergroomingu, ale i dalších forem zneužívání, navazuje s obětí přátelský vztah. Ve chvíli, kdy se tak stane, přidává si ho oběť obvykle do komunity svých přátel, a agresor tak získává přístup ke všem citlivým informacím podobně, jako by byly veřejné.

Otázka č.10 navíc ukazuje, že rodiče dětí na 2. stupni ZŠ téměř nereflektují a nekontrolují, co jejich děti na internetu dělají, a zda se v online prostředí pohybují bezpečně.

Autorka tuto situaci považuje za alarmující. Ukazuje se, že děti samy pravidla bezpečného pohybu na sociálních sítích nedodržují, ať už z jakéhokoliv důvodu. A ani nikdo z dospělých v jejich okolí (bez ohledu na to, zda se jedná o učitele nebo o rodiče dětí) jim v této situaci nepomůže. Nikdo děti nevede k vysvětlování důležitosti ochrany osobních údajů, ani je needukuje v tom, jaké nebezpečí z porušení těchto pravidel hrozí.

Závažnost situace dokládá i její zkušenost z rozhovorů realizovaných v rámci předvýzkumu. V této prvotní fázi práce se ukázalo, že děti bezpečnost na internetu nejsou zvyklé příliš řešit. Dotazník nepřináší otázku, zda pravidla ochrany své identity a rizika internetu neznají, nebo pro ně nejsou důležitá, protože si riziko plynoucí z jejich porušení nepřipouští. A ani nebylo záměrem autorky toto zjišťovat, protože výsledek je v obou případech totožný – dochází k ohrožení dětí.

Výsledky napříč dotazníkem v oblasti zkušeností s rizikovými praktikami na internetu ukazují, že 43 % respondentů má osobní zkušenost s kyberšikanou (ot. č. 13), 66 % dokonce opakovanou (ot. č. 14). U dalších rizik internetu je situace podobná (ot. č. 15, 16 a 17).

Dotazníkové šetření ukázalo, že respondenti znají správný postup, na koho se obrátit v případě, kdy se jich dotknou rizika internetu. Otázka, kterou autorka do dotazníkového šetření z kapacitních důvodů nezahrnula je, zda sami někdy kyberšikanu, s níž se dle výsledku průzkumu setkali, sami nahlásili. Ze zkušenosti prezentované jak v odborné literatuře, tak v příkladech popsaných v této práci víme, že k nahlášení dochází až u obzvláště těžkých a závažných případů.

Kopecký se Szotkovským (2017, s. 26) uvádí k nahlašování obtěžujícího chování na internetu následující: „V případě, že se dítě dostane do problémů spojených se sextingem, rodičům o tom řekne pouze v 38 % případů, v 32,9 % případů o tom neřekne nikomu. Mezi jeho důvěrníky pak patří především jeho kamarádi.“

Oba autoři studie realizované pod hlavičkou olomoucké Univerzity Palackého se zaměřili pouze na problém sextingu, ale autorka se domnívá, že situace v ostatních případech nevhodného chování na internetu, zejména kyberšikany, bude velmi podobná.

V Mimořádné zprávě k distanční výuce z roku 2021 MŠMT vyjmenovává 5 hlavních přínosů distanční výuky (MŠMT 2021):

„pět hlavních pozitivních zjištění:

- školy si pořídily přes 74 tisíc mobilních digitálních zařízení, 1,8 tis. škol si pořídilo některý z druhů softwaru a 1,7 tis. škol si zakoupilo i ostatní učební pomůcky
- online výuka dle vyjádření ředitelů škol převažovala na 99 % běžných veřejných ZŠ a nižších stupních víceletých gymnázií,
- nejméně častý důvod neúčasti: absence či nedostatek digitálního zařízení v domácnosti,

- školy žákům zapůjčily přes 40 tis. zařízení (vč. těch, které vlastnily již dříve, tedy ne pouze z těch, které si nově zakoupily),
- 90 % škol považovalo stav své technické vybavenosti pro zajištění online distanční výuky po využití mimořádných prostředků na ICT za dostatečný“ (MŠMT 2021).

Autorka jeho závěry vítá a nemůže než s nimi souhlasit, distanční výuka znamenala velký posun v českém školství.

Právě období lockdownu v době epidemie Covid19 a následná nutnost distanční výuky na všech školách v ČR odhalila mezery a problémy v oblasti IT v českém školství. Ukázalo se, že školy trpí nejen poddimenzovaným inventářem IT techniky, který nestačí pro plnohodnotnou distanční výuku, ale dokonce disponují jen zlomkem IT vybavení, které by pomohlo zajistit výuku v moderním pojetí s využitím IT techniky i v běžné výuce. Také se ukázalo, že mnozí učitelé nejsou s IT schopni adekvátně pracovat. Autorka rozumí všem objektivním příčinám tohoto stavu a netroufá si je jakkoli kritizovat. Vlastně vidí pozitivně, že vnější podmínky tuto slabinu systému odhalily a je ráda za to, že systém byl nucen ji řešit.

Nicméně i v této zprávě je patrné zaměření na technickou stránku výuky, nikoliv na měkké dovednosti, které žáci potřebují k tomu, aby se v online světě mohli bezpečně pohybovat. Tento rozpor a nedostatečnost výuky v oblasti digitální gramotnosti dokládá průzkumná část předkládané práce (ot. č. 19), ale i osobní zkušenost autorky z distanční výuky vlastní dcery a jejích spolužáků.

Na vině jsou nejen rodiče, ale i učitelé. Dle názoru autorky by to měli být zejména učitelé, kdo se na výchově v oblasti internetové gramotnosti bude v tuto chvíli podílet nejvíce. Už jen z profesního profilu mají k získávání nových poznatků blíže než mnozí rodiče, mají snazší přístup k odborným materiálům i metodikám, jež jim zařazení potřebných informací do výuky usnadní. Škola a učitelé by měli předávat nejen odborné znalosti a dovednosti, ale i dovednosti a znalosti praktické a nahradit chybějící zdroje informací tam, kde z různých důvodů rodina v této roli selhává.

V žádné jiné oblasti současného života nejsou, dle názoru autorky, vidět generační rozdíly tolik, jako právě v oblasti IT. Generace rodičů a učitelů vyrostla v prostředí, které se odehrávalo z velké části v reálném životě, mimo kyberprostor. Nejsou zvyklí trávit online tolik času jako jejich děti, nežijí své sociální životy ve virtuální realitě. Dá se říci, že nerozumí tomu, co vše je v kyberprostoru možné, a nechápou jeho dopady na životy vlastních dětí. Právě na to se autorka svou prací snaží upozornit a najít cestu k nápravě. Pokud totiž vychovatelé (myšleno rodiče

i pedagogové) nenajdou svou roli v digitální výchově, necháváme děti ohrožené a neschopné se bránit útokům, protože samy na takto těžký úkol nejsou dostatečně zralí a vyspělí.

8 Navrhovaná opatření

V souvislosti s tématem BP autorku napadá celá řada návrhů na opatření. Autorka si dobře uvědomuje, že nápravná opatření by měla být systémová a jít z úrovně MŠMT, zároveň je jí jasné, že její požadavek z pozice rodiče i z pozice řadového pedagoga je nereálný, proto navrhuje realizovatelná řešení na 2 úrovních: úrovni rodiny a školy.

Na úrovni rodiny je potřebná jak osvěta dětí samotných, tak i jejich rodičů. A to na téma bezpečnostní rizika na internetu a jejich závažnost, protože tato stránka se autorce jeví jako velmi podceňovaná.

Osvěta už svým způsobem probíhá, ať už od veřejně prospěšných společností, které se problematikou zabývají, tak i ze strany iniciativy CZ.NIC, která má své spoty dokonce i v televizi. Autorce je jasné, že forma, jakou CZ.NIC prezentuje svá videa, je pro děti jen velmi málo atraktivní, proto by se zaměřila na nějakou pro děti zajímavější formu osvěty.

Ideální jí připadá využití sociálních sítí, které děti tak hojně využívají. Řešením by podle ní bylo vybudování instagramového profilu, který by se těmito otázkami zabýval. A formou jednoduchých graficky atraktivních postů prezentoval jednotlivá rizika a zásady bezpečnosti při pohybu v online světě, případně upozorňoval cílovou skupinu na zajímavé knihy, jež se problematikou zabývají. Pro děti přístupnou formou, jako je například v této BP několikrát zmiňovaný Emmanuel Trédez (2018), ale i další autoři.

Stejným způsobem, by samozřejmě byla možná i osvěta rodičů. Ať už by pro její účel byl založen nový profil, nebo s využitím influencerů, kteří se zaměřují na tuto cílovou skupinu.

Na úrovni školy je situace velmi komplikovaná. Byla by potřebná nejen osvěta a další vzdělávání učitelů, ať už těch s aprobací pro IT, tak i učitelů společenských předmětů (výchova ke zdraví, výchova k občanství, občanská výchova), tak aby s tématy uměli ve výuce pracovat.

Nutno podotknout, že některé metodiky jsou veřejně přístupné prostřednictvím o.p.s., které problematiku řeší (například na www.sancedetem.cz nebo www.e-bezpeci.cz), a je jen otázka motivace učitelů k nim sáhnout a ve výuce je použít.

Nejedná se tedy o řešení nijak finančně náročné, de facto by stačila jen lepší motivace učitelů. V rámci konkrétní školy by mohl pomoci tlak rodičů, třeba přes radu rodičů, aby škola tyto materiály do výuky zařadila.

Tím by se podpořila edukace žáků v probíraném tématu, a od nich je možná změna i v rodině jako takové.

Dalším možným řešením by bylo zařazení tematických projektových dní realizovaných externími dodavateli, ideálně právě z řad o.p.s. nebo jiných společností, které mají s těmito projekty a vzděláváním žáků zkušenosti a byly by schopné je zajistit. Pro děti by byla forma projektů zajímavá a už jen prostý fakt, že získávají informace od někoho jiného než od svých učitelů, by pro ně mohl být motivační a probudit jejich zájem.

Autorka sice dělí opatření na dvě roviny, ale je si vědoma, že obě tyto roviny jsou vzájemně těsně propojené, a měly by být v symbióze. Také jí je jasné, že nejefektivnější změny lze provést jen tlakem z obou stran: ze strany rodičů a uživatelů internetu doplněného systémovou změnou. Proto velmi vítá, že ve Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+ je téma digitální gramotnosti již integrováno jako důležitý a platný prvek vzdělání na všech úrovních školství v ČR, a že IT výuka v tomto dokumentu již není vnímána pouze jako úzce zaměřený technický obor bez dalších společenských konotací: „Vhodné a věku adekvátní využívání digitálních technologií by mělo být samozřejmostí ve všech oblastech vzdělávání. Mělo by se stát smysluplnou součástí výuky a podporovat jak informatické myšlení, tak digitální gramotnost žáků. Samostatná výuka informatiky by se neměla omezit pouze na principy fungování digitálních technologií, ale měla by být předpokladem účelné aplikace digitálních technologií ve všech oblastech“ (MŠMT 2020a, s.31).

Závěr

Zadání práce, kterou právě držíte v ruce mělo zodpovědět tyto otázky a předložit závěry autorky k následující problematice:

V teoretické části BP se autorka, snažila ukázat, jaká rizika hrozí uživatelům internetu, popsat je a definovat tak, aby byla uchopitelná i pro čtenáře, jenž se problematikou nezabývají.

Jsou zde vyjmenovaná všechna důležitá rizika a nežádoucí jevy, které s sebou toto médium přináší, a předložena jejich definice. Čtenář zde najde popis mechanismů a možných příčin, které vedou ke vzniku závislosti na internetu, i to jaký závadný obsah na internetu může konkrétně najít.

Stěžejní část teoretické části se zabývá kyberšikanou: její definicí, historií, formami, ale i specifiky a motivy. Ukazuje, jakými kanály se kyberšikana šíří, a kdo jsou její obvyklí aktéři.

Velmi užitečnou pak autorka shledává jak předposlední kapitolu teoretické části, v níž jsou popsány možnosti preventivních programů pro rodiče i školy, tak kapitolu poslední, která shrnuje skutečné příběhy dětí postižených některým z výše popsaných jevů. Náslechy prováděla autorka sama a byly pro ni hlavní inspirací k sepsání celé práce.

Záměrem empirické části pak bylo zjistit, jakou mají s popsánými riziky zkušenost reální uživatelé ve stanovené cílové skupině, a jak se k těmto rizikům staví.

Jejím hlavním cílem bylo zjistit míru zastoupení rizikových faktorů spojených s užíváním internetu u žáků 2. stupně základních škol, tedy žáků ve věku 11–15 let.

Základem empirické části je vyhodnocení dotazníkové šetření a interpretace jednotlivých výsledků průzkumných otázek. Ať už obecných, které se zabývali demografickými ukazateli nebo otázkou technického vybavení, s nímž respondenti pracují, tak i specifických, zaměřených na konkrétní činnosti, zkušenosti a prožitky v online světě.

Nedílnou součástí empirické části je pak interpretace výsledků průzkumu, zodpovězení průzkumných otázek, jakožto i diskuse, v níž jsou tyto výsledky zasazeny do širšího výkladového rámce a ukázány ve světle dalších souvislostí.

Průzkum, jenž autorka ke své práci provedla ukazuje, že si uživatelé nejsou vědomi rizik, které s sebou kyberprostor přináší, anebo je dostatečně nereflektují. A to je, podle názoru autorky,

potřeba změnit, zejména u dětí školního věku, kteří se sami nemohou bránit a negativní dopady internetu pro ně mohou být fatální. U této skupiny nelze spoléhat na osobní zodpovědnost a uvědomění, děti ve věku 11–15 let je potřeba pravidlům bezpečného pohybu na internetu naučit. A právě to by mělo být úkolem jak pedagogů, tak i rodičů, kteří musí spolupracovat a pomoci dětem vytvářet takové podmínky, aby se v online prostředí mohly pohybovat bezpečně.

Na závěr se zamysleme nad otázkou, jak můžeme vlastně mít studie a grafy, které nám ukazují, že máme 11leté kluky a holky, kteří se už řadí mezi problematické uživatele sociálních sítí, když věková hranice používání sociálních sítí je 13 let.

Seznam použitých zdrojů

BEDNÁŘ, V., 2011. *Marketing na sociálních sítích: prosadte se na Facebooku a Twitteru*. Vyd. 1. Brno: Computer Press., ISBN 978-80-251-3320-0.

BESLEY, B., 2005. *Cyberbullying: An emerging threat to the „always on“ generation*. [online] [vid. 13. 3. 2023]. Dostupné z: https://cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Article_by_Bill_Belsey.pdf

CZ.NIC, 2023. *Cz.nic/správce domény CZ*. [online] [vid. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.nic.cz/>

ČECH, O., ZVONÍČKOVÁ, N., 2017. *Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň?*. 1. vyd. České Budějovice: Theia. ISBN 978-80-904854-4-0.

ČERNÁ, A., DĚDKOVÁ, L., MACHÁČKOVÁ, H., ŠEVČÍKOVÁ, A., & ŠMAHEL, D., 2013. *Kyberšikana – Průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-4577-0.

DOHNAL, M., 2023. *Děti v Utahu nesmějí na sociální síť bez souhlasu rodičů. A v noci vůbec*. [online] [vid. 28. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-amerika-deti-v-utahu-nesmeji-na-socialni-site-bez-souhlasu-rodicu-a-v-noci-vubec-40426849>

ECKERTO VÁ, L. a DOČEKAL, D., 2013. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press., s. 72–74. ISBN 978-80-251-3804-5.

GILES, D., 2012. *Psychologie médií. Z pohledu psychologie*. Praha: Grada publishing, ISBN 978-80-247-3921-2.

GRIVNA, T., 2014. *Kriminologie*. Praha: Wolters Kluwer, ISBN 978-80-7478-614-3.

HULANOVÁ, L., 2012. *Internetová kriminalita páchaná na dětech*. Praha: Triton, ISBN 978-80-7387-545-9.

HÝBNEROVÁ, J., 2012. *Závislost na online prostředí*. Praha: Sdružení linka bezpečí.

IT SLOVNÍK, 2022. *Počítačový slovník*. [online] [vid. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://it-slovník.cz/>

- KAVALÍR, A., 2009. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. [online] [vid. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/publikace/kybersikana-jeji-prevence-prirucka-pro-ucitele>.
- KOUHOUTOVÁ, M., 2008. *Šikana a agresivita ve školním prostředí jako etický problém*. BP Univerzita Palackého v Olomouci.
- KOLÁŘ, M., 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOPECKÝ, K., 2017. *Kyberšikana a její specifika v prostředí systému primární prevence rizikového chování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- KOPECKÝ, K., 2017. *Více než polovina českých dětí mladších 13 let používá služby, které jsou pro ně nevhodné. E-Bezpečí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého. [vid. 13. 3. 2023]. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1568>.
- KOPECKÝ, K., 2019. *Co děti motivuje k tomu, aby páchaly kyberšikamu? E-Bezpečí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého. [vid. 13. 3. 2023]. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1501>.
- KOPECKÝ, K., KREJČÍ, V., 2010. *Rizika virtuální komunikace: příručka pro učitele a rodiče*. 1. vyd. Olomouc: Net University. ISBN 978-80-254-7866-0.
- KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., 2017. *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru 2017*. [vid. 13. 3. 2023]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/317561565_Sexting_a_rizikove_seznamovani_ceskych_deti_v_kyberprostoru_2017
- KOŽÍŠEK, M., PÍSECKÝ, V., 2016. *Bezpečně n@ internetu: Průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-5595-3.
- KREJČÍ, V., 2021. *Kyberšikana, Kybernetická šikana (studie)*. [online] [vid. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd.#>.
- KRMÁŘOVÁ, B., 2012. *Děti a online rizika*. Sdružení linka bezpečí, ISBN 978-80-904920-2-8.

MÁČA, R., 2014. *Děti a rizika sociálních sítí*. [online] [vid. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/deti-rizika-socialnich-siti>.

MASLOW, A. H., 2021. *Motivace a osobnost*. Přeložil Pavla LE ROCH. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-1728-2.

MIOVSKÝ, M., BACHÁROVÁ, G., 2016. *Tráví dítě pět až šest hodin denně na internetu? Pozor na vznik závislosti*. [online] [vid. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/travi-dite-pet-az-sest-hodin-denne-na-internetu-pozor-na-vznik-zavislosti>

MŠMT, 2020. a. *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+*. [online]. [vid. 15. 3. 2023]. Dostupné z https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf

MŠMT, 2020. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*. [online]. [vid. 15. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani-1>

MŠMT, 2020. *Vyhodnocení Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020*. [online]. [vid. 15. 3. 2023]. Dostupné z: [Vyhodnocení Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020](#).

MŠMT, 2014. *STRATEGIE DIGITÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ DO ROKU 2020*. MŠMT 2014. [online] [vid. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/uploads/DigiStrategie.pdf>

MULLER, M., 2014. *Jak ochránit děti před pornografií na internetu*. Praha: Portál, s. 107. ISBN: 978-80-262-0694-1.

MUSIL, J., 2003. *Elektronická média v informační technologii*. Praha: Votobia, ISBN 80-7220-157-3.

NAKONEČNÝ, M., 2011. *Psychologie: přehled základních oborů*. Praha: Triton, ISBN 978-80-7387-443-8.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU 2022/2065, o jednotném trhu digitálních služeb a o změně směrnice 2000/31/ES (zákon o digitálních službách) [online], 2023 [vid. 28. 3. 2023]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R2065&qid=1666857835014>

VAŠUTOVÁ, M., 2010. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostravská univerzita, ISBN 9788073688585.

VYBÍRAL, Z., 2005. *Psychologie komunikace*. Portál, ISBN 80-7178-998-4.

Zákon č. 110/2019 Sb., zákon o zpracování osobních údajů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. online] [vid. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2019-110>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 1: Dotazník

1. Do jaké třídy ZŠ chodíš?
 - 6.
 - 7.
 - 8.
 - 9.

2. Z jakého kraje pocházíš?
 - z hlavního města Prahy
 - ze Středočeského kraje
 - z Jihočeského kraje
 - z Plzeňského kraje
 - z Karlovarského kraje
 - z Ústeckého kraje
 - z Libereckého kraje
 - z Královéhradeckého kraje
 - z Pardubického kraje
 - z kraje Vysočina
 - z Jihomoravského kraje
 - ze Zlínského kraje
 - z Olomouckého kraje
 - z Moravskoslezského kraje

3. Vlastníš počítač, notebook, tablet nebo chytrý telefon?
 - Ano
 - Ne
 - Nevlastním, ale mám ho k dispozici

4. Jak často jsi připojen(a) k internetu?
 - Denně
 - Několikrát týdně
 - Jednou týdně
 - Několikrát do měsíce
 - Vůbec

5. K jaké činnosti internet nejčastěji používáš?
- Ke komunikaci s ostatními
 - Ke studiu
 - K hraní online her
 - Pro zábavu
 - Sociální sítě
 - K jiné
6. Používáš sociální sítě?
- Ne
 - Ano
7. Na předchozí otázku jsi odpověděl(a) ano. Doplň, jak často:
- Výjimečně
 - Několikrát do měsíce
 - Několikrát do týdne
 - Každý den
 - Několikrát denně
 - Trávím tam většinu volného času každý den
8. Jaké veřejné informace (informace o tobě, které každý vidí) o sobě máš uvedeny na sociální síti? (můžeš vybrat i více možností)
- Jméno a příjmení
 - Bydliště
 - Email
 - Telefon
 - Svoji fotku
 - Ostatní fotky
9. Kdo všechno se může podívat na informace, které uveřejňuješ na sociální síti?
- Jen mí přátelé
 - Všichni
 - Nevím
 - Je mi to jedno

10. Jak se tvoji rodiče zajímají o to, co děláš na internetu?
- Hodně
 - Málo
 - Nezajímají se vůbec
11. Víš, jaký je rozdíl mezi hardwarem a softwarem?
- Ano
 - Ne
 - Nevím přesně
12. Víš, co znamená slovo kyberšikana?
- Ano
 - Ne
 - Nevím přesně
13. Setkal(a) jsi se s kyberšikanou?
- Ne
 - Ano
14. Na předchozí otázku jsi odpověděl(a) ano. Doplň, jak často?
- Jednou
 - Několikrát do roka
 - Několikrát do měsíce
 - Několikrát do týdne
 - Denně

15. S jakými riziky mimo Kyberšikanu, jsi přišel do styku? (můžeš vybrat i více možností)
- Cyberstalking (obtěžování oběti pomocí informačních a komunikačních technologií)
 - Kybergrooming (psychická manipulace dítěte dospělým prostřednictvím moderních komunikačních technologií s cílem získat důvěru oběti)
 - Phishing (je podvodná technika využívající informační a komunikační technologie k získávání citlivých údajů)
 - Pomlouvání
 - Závislost na internetu
 - Jiné
 - S žádným
16. Byl(a) jsi někdy kontaktován lidmi, kteří po tobě požadovali zaslat obsah se sexuálním tématem nebo měli nemravné návrhy?
- Ne
 - Ano
17. Na předchozí otázku jsi odpověděl(a) ano. Doplň, jak často?
- Jednou
 - Několikrát do roka
 - Několikrát do měsíce
 - Několikrát do týdne
 - Denně
18. Jakým způsobem jsi byl(a) tímto člověkem (lidmi) osloven(a) nejčastěji?
- Sociální sítě
 - Email
 - Telefonování/SMS/MMS
 - Skype, Viber, Whatsapp, apod.
 - Videohovor přes jiné aplikace
19. Pociťoval(a) jsi změny např.. v častějším obtěžování v době distanční výuky?
- Žádné změny
 - Šikana přes internet nebo sexuální obtěžování bylo nižší
 - Šikana přes internet nebo sexuální obtěžování bylo vyšší

20. Setkal(a) jsi se se zesměšňováním učitelů při distanční výuce?
- Ano
 - Ne
 - Opakovaně
21. Kam by ses obrátil(a), kdyby tě někdo šikanoval v prostředí internetu?
- Na učitele
 - Na rodiče
 - Na kamaráda
 - Na policii
 - Na linku bezpečí
 - Nevím
 - Nikam, nechám si to pro sebe
22. Už jsi v minulosti někoho šikanoval(a) prostřednictvím internetu?
- Ne
 - Ano
23. Na předchozí otázku jsi odpověděl(a) ano. Uveď, proč jsi to dělal(a):
- Z legrace
 - Jako odplatu
 - Nevím
 - Chtěl jsem to zkusit
 - Z jiného důvodu (uveď z jakého)
24. Porozuměl(a) si všem otázkám v tomto dotazníku?
- Ano
 - Ne